

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele

**ŠIKANA
CHICANE**

Bakalářská práce: 10-FP-KSS- 1013

Autor:

Podpis:

Veronika Lebedová (Pechová)

Vedoucí práce: PhDr. Zdeňka Michalová, Ph.D.

Počet

stran	Grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
75	25	0	26	28	2 + 1CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Veronika Pechová
adresa: Příseka 107, 582 91 Světlá nad Sázavou
studijní obor (kombinace): Speciální pedagogika pro vychovatele
Název BP: Šikana
Název BP v angličtině: Chicane
Vedoucí práce: PhDr. Zdeňka Michalová, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: duben 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 19. 3. 2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): _____

Datum: _____

Podpis: _____

Název BP: ŠIKANA

Vedoucí práce: PhDr. Zdeňka Michalová, Ph.D.

Podpis:

Cíl: Zmapovat výskyt šikany u mladých lidí ve věku 15 až 26 let a u lidí od 27 let výše.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazník

Literatura: BOURCET, S., RAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma. Jak bránit své dítě*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01552-8.
KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-123-1.
ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.
SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3
VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

PROHLÁŠENÍ

Název práce:

Šikana

Jméno a příjmení autora:

Veronika Lebedová

Osobní číslo:

P08000813

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne:

Podpis:

Poděkování

Chtěla bych v první řadě poděkovat vedoucí bakalářské práce PhDr. Zdeňce Michalové, Ph.D. za odbornou pomoc a vedení, které mi poskytovala po celou dobu tvorby této práce. Dále mé poděkování patří všem osloveným, kteří mi věnovali čas a vyplnili dotazník potřebný k praktické části.

Název bakalářské práce: Šikana

Jméno a příjmení autora: Veronika Lebedová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2010/2011

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Zdeňka Michalová, Ph.D.

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala problematikou šikany. Cílem bylo hlouběji proniknout do problematiky sociálně patologického jevu, kterým šikana je a seznámit potenciální čtenáře s pojmy, metodami, formami a vším ostatním, co se šikanou souvisí. Text nebyl věnován pouze šikaně, jak ji známe nejčastěji, ale také na pracovištích mezi kolegy či vedoucím pracovníkem a zaměstnancem.

Práci tvoří dvě stěžejní oblasti, a to teoretická a praktická. Teoretická část je rozdělena do šesti kapitol, které popisují základní pojmy související s problematikou šikany. Pojmy jsou shromážděné z odborné literatury zabývající se tímto tématem.

Část praktická je tvořena pěti kapitolami. Pro výzkumné šetření byla použita dotazníková metoda. Výsledky z provedeného šetření ukázaly, že šikana se častěji vyskytovala u respondentů ve věkové kategorii od 15 do 26 let, čímž byl potvrzen první předpoklad. Dalším výsledkem bylo, že šikana na pracovišti je méně častá než ve školních zařízeních, což byl druhý předpoklad výzkumného šetření. Musíme však brát v úvahu velikost vzorku i oblast, kde bylo šetření prováděno, nelze tedy nahlížet na výsledky celoplošně.

Klíčová slova: agresivita, agresor, bossing, mobbing, násilí, oběť, teror.

Name of the bachelor thesis: Chicane

Author: Veronika Lebedová

Academic year of handling in: 2010 / 2011

Bachelor thesis supervisor: PhDr. Zdeňka Michalová, Ph.D.

Annotation:

The bachelor thesis was focused on nowadays problematic of chicane. The aim of the work was to get more deeply into the issue of socially pathological effect which chicane is indeed, and to make potential readers acquainted with conceptions, methods and forms concerned to chicane. The thesis was not focused only on chicane as we know it nowadays, but I mentioned chicane between employees and their boss on a workplace.

The work forms two key areas: theoretical and practical. The theoretical part is divided into six chapters, which describe the basic concepts related to the problem of chicane. The terms are collected from the literature on this topic.

The practical part consists of five chapters. For research survey questionnaire method was used. The results of the research showed that chicane is more frequent among respondents aged 15 to 26 years, confirming the first assumption. Another result was that chicane in the workplace is less common than in schools, which was the second premise of the research. However, we must take into account the sample size as the area where the investigation was carried out, can not look at the results across the board.

Key words: aggression, aggressor, bossing, mobbing, violence, victim, terror.

Der Titel der Bachelorarbeit: Schikane

Vor- und Nachname: Veronika Lebedová

Das akademische Jahr der Bachelorarbeit ablieferung: 2010/2011

Der Supervisor der Bachelorarbeit: PhDr. Zdeňka Michalová, Ph.D.

Resümee:

Der Bachelorarbeit mit dem Thema Schikane behandelt. Ziel war es, einen tieferen Einblick in die Probleme der pathologischen Phänomene des Schikanen zu gewinnen ist und potenzielle Leser mit den Konzepten vertraut zu machen, Methoden, Formen und alles andere zu Schikane in Verbindung. Der Text wurde nicht nur auf Schikane gewidmet, wie wir sie oft wissen, sondern auch am Arbeitsplatz unter Kollegen oder eine Führungskraft und Mitarbeiter.

Die Arbeit besteht aus zwei Hauptbereichen: theoretische und praktische. Der theoretische Teil ist in sechs Kapitel, die grundlegenden Konzepte im Zusammenhang mit Schikanen beschreiben unterteilt. Die Begriffe sind aus der Literatur zu diesem Thema gesammelt.

Der praktische Teil besteht aus fünf Kapiteln. Für die Forschung Fragebogen-Methode verwendet wurde. Die Ergebnisse der Untersuchungen zeigten, dass Schikane häufiger bei Befragten im Alter von 15 bis 26 Jahre ist, bestätigt die erste Annahme. Ein weiteres Ergebnis war, dass Schikane am Arbeitsplatz ist weniger verbreitet als in den Schulen, die die zweite Prämisse der Forschung war. Allerdings müssen wir berücksichtigen, der Stichprobenumfang mit dem Bereich, wo die Untersuchung durchgeführt wurde, kann nicht auf die Ergebnisse auf der ganzen Linie zu suchen.

Schlüsselwörter: Aggressivität, Aggressor, Bossing, Mobbing, Gewalt, Opfer, Terror.

OBSAH

TEORETICKÁ ČÁST	11
ÚVOD	11
1 POJEM ŠIKANA	12
1.1 DRUHY ŠIKANY	12
1.2 DŮVODY K ŠIKANĚ	14
1.3 AGRESOR X OBĚŤ	14
2 STADIA ŠIKANY	17
2.1 PROJEVY ŠIKANY	19
2.1.1 Nepřímé znaky	19
2.1.2 Přímé znaky	19
2.1.3 Znaky kyberšikany.	20
3 ŠIKANA A ŠKOLA	21
3.1 ŠIKANA A PEDAGOGOVÉ	21
3.2 PREVENCE ŠIKANY	21
4 ŠIKANA A RODINA	23
4.1 STYLY VÝCHOVY	24
4.2 JE TĚŽKÉ ŘÍCI PRAVDU	25
5 ŠIKANA NA PRACOVÍŠTI	26
5.1 MOBBING, BOSSING	26
5.2 FÁZE MOBBINGU	27
5.3 SEXUÁLNÍ MOBBING	28
5. 4 POMOC OD RODINY	29
6 STRUKTURA SOCIÁLNÍ SKUPINY	31
6.1 POZICE V ZAMĚSTNÁNÍ	32
6.2 TI DRUZÍ	33
6.3 KONFLIKT NEJEN NA PRACOVÍŠTI	34
PRAKTICKÁ ČÁST	36
7 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI	36
7.1 STANOVENÍ PŘEDPOKLADŮ	36
8 METODY PRÁCE	37
9 POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU	40
10 ROZBOR VÝSLEDKŮ	42

10.1 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ U RESPONDENTŮ VE VĚKOVÉ KATEGORII 15-26 LET	42
10.2 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ U RESPONDENTŮ NAD 27 LET.....	52
10.3 POTVRZENÍ PŘEDPOKLADŮ	64
11 SHRnutí.....	65
ZÁVĚR	69
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	71
SEZNAM GRAFŮ.....	73
SEZNAM TABULEK.....	74
SEZNAM PŘÍLOH.....	75

TEORETICKÁ ČÁST

ÚVOD

Téma, kterým se v této bakalářské práci budeme zabývat, je šikana. Jedná se o sociálně patologický jev, o němž se často hovoří ve spojení se školním prostředím. To znamená, že aktéry šikany jsou děti a dospívající mládež. My se ale v následujícím textu nebudeme věnovat jen šikaně ve školách a jiných školních zařízeních, ale také v různých pracovištích. Budeme hovořit o tzv. mobbingu a bossingu. Do této kategorie spadá i sexuální obtěžování, o něm i o jiných projevech a příznacích šikany v zaměstnání budeme také hovořit.

Když se řekne slovo šikana, většina z nás si představí již zmiňovanou školu, kde je velké množství dospívající mládeže, ale už si neuvědomujeme, že tento sociálně patologický jev se může vyskytovat na spoustě jiných míst, jako například v zaměstnání nebo vojenské službě aj.

V následujících kapitolách se dozvíme především to, co šikana je, jaké mohou být její formy i kdo může být agresorem nebo obětí, neopomeneme ani stupně a projevy šikany a také varovné znaky. Jedna z kapitol je věnována šikaně ve škole, další rodině, která hraje v předcházení a při řešení šikany významnou roli. V druhé polovině teoretické části se budeme zabývat vztahy na pracovišti, které nejsou mnohdy jednoduché. Záleží na složení kolektivu a na tom, jsme-li v přímém kontaktu s vedením. Spolupráce v zaměstnání znamená většinou kontakt se stejnými lidmi každý den, což může vyvolat drobné neshody. V tom horším případě mohou různé komplikace a problémy vyústit ve vzájemné antipatie nebo dokonce ve zmiňovanou šikanu.

Toto téma jsme si vybrali, protože si myslíme, že by mu mělo být věnováno více pozornosti než tomu tak doopravdy je. Naším úkolem je zjistit co nejvíce informací o způsobech šikany, o tom, kdo může být potenciální oběť či útočník nebo o tom, jaké následky mohou nastat.

Jelikož jsme v každodenním styku s dětmi, věříme, že získané informace nám mohou pomoci šikaně předcházet nebo ji alespoň co nejefektivněji řešit. Doufáme, že zpracování tohoto textu nebude užitečné jen nám, ale bude přínosem i pro ostatní čtenáře.

Cílem bakalářské práce je zmapovat výskyt šikany u mladých lidí ve věku 15 až 26 let a u lidí od 27 let výše.

1 POJEM ŠIKANA

Slovník cizích slov (Rejman, 1971, s. 371) definuje pojem šikanovat jako „týrat, trápit, činit příkoří, klást úmyslně překážky“. V právní praxi je šikana „výkon práva směřující pouze k poškození druhého“.

Šikanování – „fyzické, psychické či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky, vzácněji dospělými. Probíhá buď v dyádě, nebo ve skupině. Iniciátory šikanování bývají žáci vyšších ročníků, žáci starší, fyzicky vyspělejší, žáci osobnostně či sociálně narušení“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 238).

„Za šikanování se považuje, když silnější žák nebo žáci pro vlastní potěšení, často opakovaně ubližují druhým. Z počátku se to děje nenápadně, prostřednictvím různých legrácek a „testíků“ (strkání, nadávání, schovávání věcí atd.), případně odmítáním, přehlížením, zesměšňováním, pomlouváním. Později se otravování života obětí stupňuje a zdokonaluje. Nastupuje fyzické násilí (bití, krádeže a poškozování věcí). Šikanování je vážná věc a v řadě případů bývá trestným činem. Oběti mohou následky šikanování na těle i duši nést po celý život“ (Kolář, 1997, s. 126).

Čapek se vyjadřuje o šikaně takto: „Jedná se o jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit, ponižovat nebo zstrašovat jiného člověka či skupinu lidí. Šikana je závažnou agresivní poruchou chování vyskytující se v sociálním prostředí od útlého dětského věku po stáří. Často se jedná o opakované posměšky, ponižování, pomluvy, ošklivé poznámky o rodině, fyzický útok, poškozování věcí druhého. Hlavním znakem je samoučelnost a agrese. Právě šikanování nikdy není záležitostí výhradně jednotlivců, naopak je těžkou poruchou vztahů ve skupině“ (Čapek, 2008, s. 72).

Přestože se všechny zmiňované definice šikany podobají a v mnohém shodují, nám se nejvíce líbí definice od posledního zmiňovaného autora, a to pro její výstižnost a srozumitelnost.

Šikana může mít i podobu sexuálního obtěžování, zneužívání. Nebezpečnost tohoto sociálně patologického jevu je hlavně v jeho závažném a dlouhodobém působení na oběť.

1.1 DRUHY ŠIKANY

Šikana, jak si ji většina z nás představí, má podobu fyzického napadání. To však není jediná tvář, také může mít podobu i psychického týrání, což je v některých případech horší než několik modřin. Hlavním problémem psychického týrání, je podceňování a pozdní řešení. Mezi druhy šikany patří i tzv. kyberšikana, která využívá elektronických prostředků

(mobilní telefony, počítače). Nyní si jednotlivé druhy více popíšeme. Tím prvním, již zmiňovaným a nejznámějším je fyzické násilí.

Jak uvádějí ve své knize M. Vágnerová a kol. (2009, s. 75) **fyzická šikana** může být aktivní přímá a nepřímá, ale i pasivní přímá a nepřímá. Do té aktivní patří: „*napadání oběti – její bití, kopání, škracení, kroucení rukou*“ atd. U pasivní formy je to „*omezování jedince při snaze dosáhnout určitého cíle. Například agresor zabráňuje oběti, aby si sedla na své místo v lavici. Jiný příklad omezování může být i to, že oběti je zakazováno opustit třídu na toaletu nebo naopak zpět do třídy*“. Nepřímá šikana se vyznačuje tím, že hlavní agresor za sebe pošle jiné, aby za něho napadli oběť.

Psychické týrání má verbální podobu přímou, což jsou urážky, nadávky, ponižování, zesměšňování mířené oběti do očí nebo nepřímou, pod kterou se skrývají hlavně pomluvy. Dalšími projevy psychického deptání může být i ignorace, neodpovídání na pozdrav či nezastání se oběti při nespravedlivém nařčení z chyb.

Kyberšikana. Druh, který bývá stále častější převážně u mladých lidí. Proč právě mladší ročníky používají tuto metodu? Nejspíš je to tím, že v dnešní době umí s elektronikou zaházet mladší a mladší jedinci. Od útlého dětství se setkávají s mobilními telefony. Tento druh se od fyzického a psychického týrání, jak jsme je popsali, v mnohém liší. Hlavní problém je v odhalení, které trvá o poznání větší dobu než u fyzického napadání, protože oběť nemá viditelné rány. I osobnosti agresora a oběti se liší, u šikany, kde se oběť a agresor setkávají tváří v tvář, bývá útočník často fyzicky i sociálně silný jedinec. V tomto případě může být útočníkem prakticky kdokoliv, kdo ovládá již zmíněné informační technologie. U oběti je to podobné, ani ona nemusí mít typický charakter zakřiknutého jedince. Může se jí stát také v podstatě kdokoliv.

V dnešní době, kdy si život bez počítače a mobilního telefonu nedovedeme téměř představit, se nabízí otázka, je-li vůbec možné dítě před kyberšikanou ochránit. Odbourat výskyt tohoto druhu šikany je téměř nadlidský úkol. Můžeme dítěti zakázat používání informačních zdrojů, ale například ve škole je s nimi ve stálém kontaktu. K tomu abychom zmíněnému problému předešli nebo alespoň zmírnili jeho výskyt, je důležité dodržovat určitá pravidla. Například by jedinec neměl udávat své osobní údaje někomu, koho nezná. Přímé a nepřímé znaky šikany a kyberšikany si ještě více probereme v další kapitole.

Druhy šikany, hlavně první dva zmiňované, zná většina z nás. Častější je fyzické týrání, ale i psychické se nezřídka objevuje, ale bohužel je mnohdy přehlížené, což je velkým problémem, protože psychické ubližování může mít o mnoho horší následky, než když je člověk zbitý. Autorka Vágnerová nás také seznámila s dalším druhem šikany a tím

je kyberšikana. Jak jsme si řekli výše, čím dál mladší a mladší jedinci pracují na dobré úrovni s počítačovou technikou, mobilními telefony atd. Díky této dostupné technice může agresor obtěžovat jedince, aniž by se na něho přišlo. Ani jeden druh šikany se nedá brát na lehkou váhu, proto by každý měl být ve střehu a prověřovat vše, co by mohlo šikanu naznačovat.

1.2 DŮVODY K ŠIKANĚ

Asi každému kdo šikanu zažil na vlastní kůži, přišly na mysl otázky „Proč já? Co jsem udělal?“ Není to proto, že by dítě bylo špatné a už vůbec ne proto, že by si to z nějakého důvodu zasloužilo. Chyba není u dotyčného, ale ve špatných vztazích mezi spolužáky ze třídy či školy, u kterých převládá násilí a bezohlednost. Lidé, kteří šikanu provádí, tím maskují vlastní strach a vybíjením násilí si léčí vlastní jakési komplexy.

1.3 AGRESOR X OBĚŤ

Iniciátoři šikany podle chování, formy šikany a rodinné výchovy

„Iniciátoři šikany bývají v mnoha případech nadprůměrně tělesně zdatní jedinci. Ale nemusí tomu tak být vždy. Nedostatek tělesné síly může být vykompenzován inteligencí, která se pojí s bezohledností a krutostí“ (Říčan, 1995, s. 31). My si nyní popíšeme několik typů agresorů podle toho, jak se mohou zdát navenek, jakou formu šikany používají a jaké je jejich rodinné prostředí. Popíšeme si 4 typy agresorů podle toho, jak je dělí Martínek (2007, s 19 – 21).

První typ agresora je hrubý a fyzický. Jedinec, který své oběti týrá pomocí fyzické převahy a síly. Často člověk, který chce být nejsilnější a dokonce na své síle stále pracuje. Bývá to jedinec se slabším sociálním cítěním a intelektem spíše na nižší úrovni. Rodinné zázemí se vyznačuje takovým chováním, jakým vystupuje sám agresor. Podobné chování zažívá on sám od svých rodičů.

Druhým typem, kterým se budeme zabývat, je agresor, který na první pohled vypadá jako jemný, kultivovaný člověk. Bývá to člověk, který se chová velmi slušně k dospělým lidem a učitelům, těm je vždy připraven pomoci. Učitelé v něm mnohdy vidí hvězdu třídy, dokonce ho navrhnou na předsedu třídy. Tento typ agresora nešikanuje většinou sám, ale „má na to lidi“. Ti udělají špinavou práci za něho, zatímco on sám stojí v povzdálí a udílí rozkazy. Často se také stává, že dojde-li k vyšetřování šikany, vybere si pedagog právě agresora za svého pomocníka. Ten velmi ochotně pomáhá při vyšetřování. Rodinné

prostředí, z něhož vychází, se vyznačuje tvrdou výchovou, která se dá přirovnat až k vojenskému drilu, dítě tak stále musí poslouchat nějaké rozkazy a komandování.

Třetím typem agresora, o kterém budeme hovořit, je tzv. „srandista“. Tento typ agresora, stejně jako ten předešlý, bývá oblíbený u pedagogů. Agresor srandista si nepřipouští žádné starosti ani zodpovědnost. Je to bavič třídy. Dokáže pronášet legrační věci v pravou chvíli a tím všechny velice pobaví. Za legraci však vydává i ubližování druhým, je-li u toho přistižen. Rodinné zázemí je podobné jemu samotnému, vyznačuje se volnomyšlenkářstvím. Rodiče vedou potomka k tomu, aby si z ničeho nic nedělal, učitele berou dokonce jako zlo, které přináší pouze problémy. Ve výchově pak nejsou jasně dané hranice.

Čtvrtým a posledním typem je agresor spouštějící ekonomickou šikanu. Takový jedinec je zvyklý vyrůstat v dostatku. Je veden k tomu, že je nejlepší ze všech a to za každou cenu, na co si vzpomene, toho se mu dostane. Rodinné zázemí je na tom ekonomicky velmi dobře. Dítě je ve všem podporováno, má každou novinku, která se objeví na trhu. Kdyby ji neměl, byl by společensky znemožněn. V právě popsaném materiálním dostatku však chybí to nejdůležitější a tím je opravdový cit a zájem ze strany rodičů.

Všechny druhy agresorů, jak jsme si je právě popsali, jsou nebezpeční. Největší nebezpečí podle našeho názoru však skrývá druhý a třetí typ a to proto, že mají na své straně pedagogické pracovníky. Právě ti, kteří by měli oběti pomoci, bývají slepí a nevědomky s agresorem spolupracují a on může dál provádět teror.

Oběť šikany

Obětí šikany se může stát prakticky kdokoliv, nejen lidé slabí nebo nějakým způsobem handicapovaní, přesto na školách najdeme jedince, kteří k šikaně přímo „vybízejí“. Dítě se může stát obětí šikany jen proto, že přijde jako nové do sehraného třídního kolektivu. Není výjimečným případem, že se terčem šikany stane dítě kvůli svému nadání. Přemýšlivé a šikovné dítě, které je vyzrálejší než jeho spolužáci, nebude patřit mezi oblíbené, spíše naopak. Často se také obětí šikany stane jedinec, jenž se nějakým způsobem liší od ostatních. Může to být jedinec ze sociálně slabé rodiny, jehož rodiče nemají na oblečení, které je podle posledních trendů nebo někdo, kdo podle ostatních není dost půvabný. Velkým magnetem na šikanu je rasová odlišnost. Barva pleti nebo jiná řeč, mohou být důvodem k napadání ostatními (Říčan, 1995). Oběťmi se nejčastěji stávají psychicky slabší jedinci, na kterých je viditelná zranitelnost. Jsou to málomluvní, ustrašení introverti. Tito lidé mají nízké sebevědomí. Někdy se však člověk stane obětí šikany, aniž

by měl nějaký ze zmíněných znaků. Z nepochopitelných důvodů se znelíbí agresorovi a šikana je na světě.

2 STADIA ŠIKANY

Nejhorší, pátý stupeň agresivity, se někdy přirovnává až k fašistické totalitě. Naopak, když je ve skupině vše v nejlepším pořádku, mluvíme o skupinové demokracii.

První stupeň – zrod

Lidé mají mylnou představu, že k začátku šikanování je třeba výjimečných podmínek například absence kázně, přítomnost patologického sadisty. Proto se výskyt šikanování považuje za výjimečný a pro život normálních žáků až bezvýznamný. Šikana se ale může objevit v každé skupině. Kázeň v takové skupině či komunitě bývá dobrá a iniciátoři násilí nejsou nemocní sadisté, ale „obyčejní“ chlapci a děvčata. Jak je tedy možné, že se ve zdánlivě zdravém kolektivu šikana vůbec objeví? V každé skupině se vždy najde někdo, kdo je méně oblíbený než ostatní, nacházejí se na tzv. sociometrickém „chvostu“. Takovému jedinci někdy říkáme „černá ovce“, „obětní beránek“ nebo outsider. Pokud se někdo na tuto pozici dostane, většinou zkusí znaky šikany = OSTRAKISMU. Jde o mírné formy psychického násilí. Jedinec není oblíbený a nikdo ho neuznává, ostatní se s ním nebaví, odmítají ho, pomlouvají a dělají si z něho legraci (Vágnerová a kol., 2009).

OSTRAKISMUS je slovo pocházející z řečtiny a znamená „střepinový soud“. Jak jsme se již zmínili v první fázi, jedná se o fakt, kdy agresori nepoužívají fyzického násilí, ale oběť vyřadí ze skupiny, nikdo se s ní nebaví, neodpovídá na pozdrav, a když někdo promluví, tak jen proto, aby řekl nějakou hanlivou poznámku. V této fázi bývají v mnohých případech iniciátory děvčata (Martínek, 2009).

Druhý stupeň – Přitvrzování manipulace a fyzické agrese

Máme několik situací, kdy se šikana stupňuje a přerůstá do dalšího stadia.

- *Při vypjatých chvílích*, kdy stoupá napětí a nervozita, se iniciátoři násilí snaží odreagovat na svých slabších spolužácích. Vybíjí si na nich své nepříjemné pocity, pramenící například z očekávaného těžkého zkoušení, z konfliktu s učitelem, nebo jen z toho, že je obtěžuje chození do školy. Výstižná slova oběti šikany: „*Prodělal jsem klasický týden. Čím víc dní byli ve škole – tím víc si potřebovali na mě vylepšovat náladu. Těšili se až mě zmasírujou*“ (Kolář, 1997, s. 32).

V těchto chvílích se prvně objevuje subtilní agrese.

- *Při dlouhodobějších pobytech*, kdy spolu žáci tráví hodně času a mohou vytvářet hlubší vztahy (například na brigádě, na výletech, na lyžařském výcviku), pro zvládnutí své nejistoty a pro zpestření programu, který se jim může zdát fádni a nudný vymýšlí „zábavu“ na úkor nejslabšího a nejzranitelnějšího spolužáka.

- *V jedné třídě se sejde několik agresivních asociálních jedinců a od počátku používají pro uspokojení svých potřeb násilí.*

Pocit moci při bití a týrání někoho zranitelnějšího může vyvrcholit k zahazení posledních zábran a OPAKOVÁNÍ agresivního chování. Nepříznivá situace nastane, když iniciátor šikany začne násilí praktikovat pro obveselení sebe či svých příznivců. V tomto případě pak záleží na postoji ostatních spolužáků, jak se zachovají, pokud jsou ve třídě (nebo jiné skupině) vztahy dobré, kamarádské a převažují tu morální hodnoty a odpor k násilí a ubližování slabším, pokusy o šikanu „neprojdou“, ale pokud se nikdo za oběť nepostaví a skupina je nějakým způsobem oslabena, je velice pravděpodobné, že se projevy šikanování zakoření a budou se nadále zhoršovat.

Třetí stupeň – klíčový moment

Pokud se včas nezarazí počáteční fyzická agrese jednotlivců, může se stát, že se vytvoří větší skupinka agresorů tzv. „**úderné jádro**“. Pro svoje „hrátky“ si nejdříve vybírají již osvědčené „obětní beránky“, v tomto okamžiku se rozhodne, zda se počáteční stadium přehoupne do stadia pokročilého. Pokud se již nevytvořila silná pozitivní skupina, která by byla rovnocenným soupeřem skupince agresorů, jejich řádění bude dále pokračovat.

Čtvrtý stupeň

Jak již bylo řečeno, když se nenajde žádná pozitivní skupina, která by zasáhla, normy agresorů se stanou nepsaným zákonem, málokdo se pak dokáže postavit tlaku skupiny iniciátorů. Následkem toho dojde k šokující proměně třídy, kdy navenek třída působí, jako by bylo vše v pořádku, ale opak je pravdou. Někdy i mírní a ukáznění žáci podlehnou normám tyranů, ztotožní se s nimi a začnou se chovat krutě – aktivně se účastní týrání slabšího spolužáka.

Pátý stupeň

Když nepřijde žádná radikální pomoc zvenčí, nastane poslední stadium. V něm jsou normy agresorů přijaty **všemi** členy skupiny a dojde k plnému rozsahu šikanování tzv. **stadiu vykořisťování**. Agresor vlastní a využívá oběť jako svůj majetek, bere ji peníze, osobní věci, školní vědomosti a čas. Největším důkazem moci je skutečnost, že iniciátoři si se svými poddanými mohou dělat, co se jim zlíbí, způsobují jim bolest, ubližují jim všemi způsoby a oběti nejsou schopny se ubránit. Oběti jsou, stále více, ochotnější udělat cokoliv. Oběť se dostane do takového stadia, kdy přijme normy skupiny a na agresorovi začne být závislá. Neúnosnost utrpení řeší odchodem ze školy, někdy se psychicky zhroutlí a někdy se to dostane tak daleko, že dotyčný nevidí jiné východisko než spáchat sebevraždu. Tento

pátý nejvyšší stupeň šikany je charakteristický spíše pro věznice, vojenské prostředí a výchovné ústavy pro mládež, může se vyskytnout i na školách, ale pokud se tak stane, většinou je v mírnější podobě (Vágnerová a kol., 2009).

Všichni tři zmiňovaní autoři (Kolář, 1997; Martínek, 2009; Vágnerová, 2009) se ve svých publikacích zabývají stadii šikany. Shodují se v tom, že stadií je pět a velmi podobně je popisují. Zájem celé společnosti by mělo být hlavně to, aby se první stadium nepřehouplo až do toho konečného pátého.

2.1 PROJEVY ŠIKANY

Projevy šikanovaného jedince můžeme rozdělit do několika skupin. První skupinou jsou *varovné znaky*, sem patří například to, že dítě nemá ve třídě kamarády, bývá často samo, protože ostatní jeho přítomnost nevyhledávají, snaží se být nablízku učiteli, do třídy vchází s učitelem, mívá stísněné pocity, smutnou náladu, působí ustrašeně. Dalším varováním může být nenadálé zhoršení prospěchu a špatná soustředěnost při vyučování (Kolář, 1997).

2.1.1 Nepřímé znaky

Nepřímé znaky šikanování. Příznaky, které si teď vyjmenujeme, jsou nejvíce čitelné pro rodiče dítěte, těm by mělo být podezřelé, že dítě nikdo nenavštěvuje a ani není zváno k jiným dětem. Dále nemá chuť k jídlu, špatně spí, křičí ze spaní nebo usíná s pláčem. Jiným příznakem může být nezájem o učení, nesoustředěnost při něm. Doma je dítě smutné, náladové, může vyhrožovat sebevraždou a v horším případě se o ni pokusí (Mineralfit, 2006).

2.1.2 Přímé znaky

Přímé znaky šikanování. Jestli si do této situace nikdo ničeho nevšiml, tak nyní si všimne určitě. Ve třídě je dítě okázale přehlíženo a izolováno, objevují se projevy nerovnoprávnosti, jsou mu dávány povýšené příkazy, kterým se snaží vyhovět. Dítě má urážející až potupnou přezdívku. Objevují se šarvátky, při kterých je očividně jeden slabší a zranitelnější. Strkání, šťouchání, honění nebo lehké pohlavkování je nápadně jednostranné (Kolář, 1997).

2.1.3 Znaky kyberšikany

Kyberšikana, stejně jako fyzická nebo psychická forma šikany, má své znaky, které bychom neměli podceňovat. Varovným projevem může být to, že dítěti jsou adresovány sprosté nebo výhružné zprávy, obtěžující e-maily. Počítač dítěte je napaden viry nebo jsou zneužívány webové stránky, na kterých jsou zveřejňovány karikatury, vtipy, fotky a videa, která zesměšňují dítě. „*Dalším projevem je napadání dítěte na komunitních webech, v diskusních fórech a při chatování*“ (Vágnerová a kol. 2009, s. 92).

3 ŠIKANA A ŠKOLA

Škola je právě tím místem, kde šikana často vzniká. Jsou tu pro její výskyt ideální podmínky, jelikož je tu velká koncentrace lidí – dostatečný „výběr obětí“. Ve škole je řada míst a zákoutí, kam oko pedagoga nedohlédne (Pedagogicko-psychologická poradna Brno, 2010) a někdy bohužel dohlédnout nechce. Často se shledáváme s tím, že si škola možnost šikany nepřipouští a tím pádem nereaguje odpovídajícím způsobem.

3.1 ŠIKANA A PEDAGOGOVÉ

Pedagog, který je se šikanou v bezprostřední blízkosti, o ní ví velice málo a proto ji neumí řešit nebo ji řeší špatným způsobem. Učitelé jsou v podstatě necháni na holičkách, protože pro boj se šikanováním nejsou teoreticky ani prakticky vyzbrojeni. O šikanování se dozvídají ojediněle, většinou až v případě, že jde o extrémní formu šikany. Když už se o ní učitelé dozvědí, řeší ji chybně a neúčinně. Zde je několik zcela nesprávných kroků:

- „ často se vyskytuje vyšetřování agresorů i obětí společně,
- berou se vážně výpovědi falešných svědků, které „ naočkoval kápo“ agresorů,
- při vyšetřování se nebere zřetel na trauma, stud a mlčenlivost znásilněné oběti,
- bezprostředně se konfrontuje výpověď týraného žáka s výpověďmi jeho mučitelů
- nezřídka se oběť nechá odejít ze školy, případně se převede do vedlejší třídy, přičemž „mašinérie“ šikanování se dále prohlubuje a zdokonaluje“ (Kolář, 1997, s. 15).

Pokud se o všem dozví širší okolí, stává se, že vinu dávají třídnímu učiteli. Hlavní argument je, že nemá dostatečnou kázeň ve třídě, protože kdyby ano, nestalo by se to. Ale obviňování pedagoga nebo vedoucího pracovníka nějaké skupiny většinou není na místě. Například ve výchovných ústavech, věznicích nebo na vojně je vnější kázeň vynikající a přesto se zde vyskytuje šikanování v nejdokonalejší podobě.

3.2 PREVENCE ŠIKANY

V předchozích kapitolách jsme si vysvětlili, co je to šikana, jak se projevuje, kdo může být obětí, kdo agresorem, ale ještě nevíme jak šikaně předcházet. Je velmi důležité, aby se na prevenci proti šikaně i dalším sociálně patologickým jevům, podílela celá společnost. Není v silách jednotlivce, aby výskytu šikany zabránil. Základem je rodina, protože rodinné zázemí nás nejvíce ovlivňuje, ať chceme nebo ne. Pokud bude učitel ve svých hodinách hovořit o násilí, jako něčem, co je špatné a nemá se dělat, dítě, v jehož rodině jsou rány na denním pořádku, ho příliš vážně brát nebude a nejspíš se bude chovat

tak, jak to vidí doma. Přesto by se měl klást na prevenci v třídních hodinách, ve výuce i ve školním životě mimo vyučování velký důraz. Šikanu na školách lze při pevné vůli omezit, základem je „nestrkat hlavu do písku“, jak to mnozí pedagogové dělají a přitom doufají, že se rostoucí problém sám vyřeší. Pedagogové by měli spolupracovat s rodiči i specializovanými zařízeními. Mezi další opatření proti šikaně můžeme zahrnout společné vzdělávání všech pedagogických pracovníků, vztahy s okolními školami (spolupráce s ostatními řediteli škol při řešení šikany). Problém spočívá také v tom, že se na šikanu přichází pozdě. Žák, který je šikanován, jen málokdy přijde požádat o pomoc. *Mějme proto oči více otevřené a jako malý krůček k odhalení násilí a agresivity mezi spolužáky, začneme tím, že rozdáme po třídách anonymní dotazníky* (Kolář, 2006, s. 18). Možná se z nich ledasco dozvíme. Prevence šikany v sedmi vrstvách, jak je uvádí Kolář (2001, s. 198):

- *„Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.*
- *Specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit.*
- *Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickou poradnou, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry, diagnostickými ústavy apod. Jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.*
- *Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi, např. spolupráce s kriminalisty pro mládež, soc. kurátory, dětskými psychiatry.*
- *Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.*
- *Kontrola škol ze strany české školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů, jak jsou připraveny chránit žáky před šikanováním.*
- *Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je např. občanské sdružení proti šikanování.“*

Fungování ucelené prevence předpokládá mimo jiné novou podobu spolupráce škol a nadřízených institucí se specialisty pro problematiku šikanování.

4 ŠIKANA A RODINA

Rodina šikanovaného jedince si často pokládá otázky, proč právě jejich dítěti se stalo něco tak hrozného, proč si za „obětního beránka“ nevybrali jiného žáka. Neznamená to, že by rodina postiženého toto neštěstí přála doslova někomu jinému, ale mluví z nich bezmoc a beznaděj, někdy až výčitky svědomí, že tomu nedokázali zabránit, což je v nastalé situaci naprosto pochopitelné a lidské. Někdy mohou být tyto otázky užitečné, protože když pochopí okolnosti, které k šikaně, agresivitě vedly, mohou pomoci k tomu, aby se situace již neopakovala. Pokaždé nelze vinu hledat v rodině nebo nejbližším okolí.

Může se ale také stát, že se dítě ocitne v nesprávnou chvíli na nesprávném místě, důvody mohou být různé, např. jiná barva pleti, náboženské vyznání nebo se jen podobá někomu, koho agresor nesnáší. Jindy není důvod přímo viditelný. Dotyčný poslouží agresorovi jako „hromosvod“ k řešení svých osobních problémů, komplexů ze sebe sama.

Bylo již zmíněno, že šikanovaný jedinec byl převeden do jiné třídy nebo změně úplně školy. Opravdu mu přeřazení do nové školy pomůže najít nový klidný život? Těžko odpovědět. Pokud vzniklý problém pocházel ze strany agresora a oběť si vybral náhodně, pak odchod může být tím správným řešením, pokud je ale na vině zranitelnost oběti, není vyloučené, že se situace bude opakovat. Je velmi důležité si vše dobře rozmyslet, než se rozhodneme k útěku. V konečné fázi bývá změna školy či bydliště jen málokdy nejlepším řešením (Bourcet, Gravillonová, 2006).

Rodiny iniciátorů aktivních účastníků šikanování významně selhávaly v naplňování citových potřeb svých dětí. Většina agresorů projevovala známky citové deprivace nebo subdeprivace. Pro rodiny agresorů byla charakteristická absence duchovních hodnot.

Nedostatky ve výchově měla určitá specifika:

- agresori se často setkávali s brutalitou a agresí rodičů, někdy to může působit tak jako by násilí chtěli vracet či napodobovat,
- jsou to děti, které se narodily v rozvráceném manželství, jeho osobnost tu nehraje žádnou roli,
- menší podskupina agresorů byla vedena přísně a důsledně, vojenským drilem bez lásky.

4.1 STYLY VÝCHOVY

O stylech výchovy hovoříme, protože právě výchova v rodině velmi ovlivňuje to, jak se dítě bude mezi spolužáky, kamarády a v dospělosti i mezi kolegy v zaměstnání chovat.

Zanedbávající výchova

Již z názvu je patrné, že postoje rodičů k výchově a k dítěti nebudou právě ideální. Rodiče bývají k dítěti lhostejní a o výchovu neprojevují zájem, celkově zanedbávají výchovné povinnosti. Tresty ani odměny se příliš neobjevují, jelikož rodiče se dítěti nevěnují v žádném směru. Dítě, které vzejde z právě popsaného prostředí, se vyznačuje tím, že odmítá sociální pravidla, může být vzpurné až agresivní.

Demokratická výchova

Ze všech čtyř typů výchovy, je právě demokratická ta nejideálnější, je pro ni typická svoboda. Dítě se podílí na rozhodování, a co je velmi důležité, podpora vědomí sounáležitosti s rodinou. Zde se tresty objevují, ale jen mírné a každý trest má své odůvodnění. Dítě, kterému se dostane demokratické výchovy, je aktivní, tvořivé a nezávislé na rodičích, zdravě sebevědomé, asertivní. Dá se říct, že je v mnoha oblastech velmi samostatné. Velkou výhodou dítěte je také fungování ve společnosti, které mu díky všem zmiňovaným přednostem nepůsobí žádné velké problémy, bývá vyrovnané, i co se týče jeho emocí, neprojevují se žádné návaly vzteku ani přehnané lítostivé scény.

Autoritářská výchova

Opět už nám název napovídá, že tato výchova nebude procházkou „růžovou zahradou“. Rodič vystupuje jako autorita, která vyžaduje přísnou disciplínu, poslušnost, tresty jsou zde na denním pořádku, často se jedná o tresty tvrdé. Děti procházející autoritářskou výchovou často trpí neurózami, jsou ostýchavé, nejsou schopny kompromisu, mívají problémy ve společenském životě. Setkáváme se i s autoagresivitou, což je agresivita zaměřená na vlastní osobu.

Ochranářská výchova

Jako poslední je výchova ochranářská, vyznačující se dobromyslností, shovívavostí, nadměrným dohlížením a ochraňováním. Dá se říct, že v nejextrémnější podobě jde dokonce o přivlastňování. Výsledek této výchovy není nejlepší, spíše naopak. S tresty se zde příliš nesetkáváme, rodiče jsou na dítě většinou hodní až velkorysí, což je právě chybou, dítě je pak nesamostatné, závislé na rodičích, postrádá sebejistotu, je emočně labilní a není tvořivé. Můžeme o něm říct, že je úplným opakem dítěte, které vzešlo z výchovy demokratické (Peterková, 2010).

Právě jsme si popsali čtyři styly výchovy – zanedbávající, demokratický, autoritářský a ochranářský. Pokud člověk sám nemá děti a tudíž neví jaké to je se o někoho starat a bát se, je těžké soudit, která výchova je tou nejlepší. Přesto se autorka této bakalářské práce přiklání nejvíce k demokratickému stylu výchovy. Upřednostňuje ho proto, že sama takovou výchovou prošla a s rodiči má velmi dobrý vztah, dá se říct, že jsou kamarádi a nemají problém mezi sebou mluvit o všem, co je trápí. A to je přece cíl většiny rodičů, být se svým dítětem kamarád, který je mu nablízku, když je mu nejhůř.

4.2 JE TĚŽKÉ ŘÍCI PRAVDU

Zatím jsme hovořili o šikaně, agresivitě a násilí, hlavně ve škole, ale nejen tady k takovým případům dochází. Týká se to i jiných výchovných zařízení, sdružení, zájmových kroužků a nezdědka přímo rodin. Pokud mluvíme o násilí v rodině, mnohdy se pojí se sexuálním obtěžováním. Je pochopitelné, že takto týrané dítě se bojí komukoliv svěřit, obává se, že mu nikdo neuvěří, proto často mlčí. Když už dítě dostane odvalu a svoje tajemství prozradí, ať už jednomu z rodičů nebo sourozenci, je třeba zasáhnout a co nejdříve vše řešit. Obvinění ze sexuálního zneužívání nelze brát na lehkou váhu, jedná se o citlivou otázku. Co když dítě lže, vše si vymyslelo, co když dojde k neoprávněnému obvinění a pošramocení tak pověsti osoby z okolí dítěte? Odpovědi na tyto otázky by neměli řešit rodiče, dokázat pravdu či lež musí soud, kdo jiný by měl rozhodnout, zda byl spáchán trestný čin? Je však málo případů, kdy si dítě sexuální zneužívání vymyslelo. Pokud se tak někdy stalo, bylo to na popud jednoho z rodičů, např. při rozvodovém řízení. V případě, že se opravdu lež prokáže, bylo by dobré, aby se o dítě postaral odborník a vyslechl ho, vše totiž nasvědčuje tomu, že není něco v pořádku (Bourcet, Gravillonová, 2006).

Kde je pravda? Tuto otázku si klade ten, jemuž se oběť sexuálního obtěžování svěří. Často je těžké posoudit, zda jde jen o výmysl, který má někoho poškodit nebo o vážnou věc s hrozivými následky. Říká se, důvěřuj, ale prověřuj. To platí nejspíš i v tomto případě. Pokud bychom však měli sebemenší podezření, že to, co oběť říká je pravda, neváhejme a řešme to.

5 ŠIKANA NA PRACOVÍŠTI

Šikana na pracovišti má buď podobu teroru ze strany vedoucího pracovníka, nebo ze strany spolupracovníků. Šikana na pracovišti nám není tolik známá jako zmíněné formy šikany ve školních a jiných zařízeních pro děti a mládež, ale bohužel se s ní můžeme setkat i v dospělém věku v zaměstnání. Blíže se budeme šikaně na pracovišti věnovat níže v dalších kapitolách.

5.1 MOBBING, BOSSING

Tyto výrazy můžeme slyšet v souvislosti se šikanou na pracovišti. Bossing je šikanování podřízeného jeho nadřízeným, častěji se však vyskytuje lobbying, tak nazýváme situaci, kdy na postiženého útočí jeden či více spolupracovníků alespoň jednou za týden a to v době minimálně šesti měsíců. Nejčastěji se objevuje mezi spolupracovníky stejného postavení.

Pracoviště, kde k mobbingu dochází má několik typických znaků, např. „špatná organizace práce, přetěžování pracovníků, stres, nuda, špatné vedení (řízení), jednotvárnost, strach ze ztráty zaměstnání z důvodu konkurenčního boje“ (Svobodová, 2008, s. 20). Při tomto druhu šikany se výrazně liší metody mužů od žen. Postihnout oběť šikanování je o mnoho těžší než charakterizovat osobnost agresora. Obětí se může za určitých okolností stát kdokoli, je to podobné jako u školní šikany. Poškozený bývá často psychicky „slabý“ jedinec, který neumí zamaskovat strach. Viditelně bojácní jedinci se pak stávají magnetem pro agresory. Mezi takové patří lidé s malým sebehodnocením a nedostatečným asertivním chováním. Obětí mobbingu se také může stát někdo, kdo je něčím nápadný, je úspěšnější než ostatní, je osamocený nebo je to nováček. Řekněme si několik forem, jak může mobbing probíhat. Nejčastěji používaná metoda je šíření pomluv, tajuplné narážky nebo izolování oběti. Mezi ty závažnější patří sabotování práce oběti, znevážení výkonu a tou nejhorší formou je poškozování soukromí, zdraví oběti a sexuální obtěžování.

Šikana na pracovišti, stejně jako šikana ve škole se netýká pouze oběti a agresora, ale zasahuje celou skupinu. Vypovídá to o poruše vztahů na pracovišti, ve skupině a dochází tak ke snižování pracovních výkonů a zabraňuje týmové spolupráci. Oběti mobbingu získávají negativní vztah k pracovišti, narušuje se jejich sebedůvěra a sebehodnocení, může nastat až vyčerpání nervové soustavy, objevují se i psychosomatické potíže nebo neurózy. Dlouhodobá šikana může způsobit až trvalé následky. Obvyklými problémy jsou

např. poruchy spánku, noční můry, nevolnosti, bolesti hlavy a břicha, ve výjimečných případech se dotyčný pokusí o sebevraždu. Jindy se šikanovaný jedinec rozhodne pro rozvázání pracovního poměru.

5.2 FÁZE MOBBINGU

Stejně tak jako šikana mezi dětmi a mladistvými ve školách, kroužcích či jiných zařízeních pro mládež má své stupně (stadia), tak i šikana na pracovišti má své fáze. Podle literatury (Beňo, 2003; Kratz, 2005) jsou fáze mobbingu čtyři. Pojďme si je nyní více přiblížit.

Fáze č. 1 – konflikt

Nenápadné legrácky, špičkování a vtípky, jímž je vystavena osoba, která je terčem jiného kolegy (většinou více kolegů), to je začátek konfliktu. Pokud tento konflikt nebude dostatečně řešen, stane se to, že ti, co napadají druhého, získávají pocit převahy. A to je právě ta chvíle, kdy už nejde, o legraci, ale začínající mobbing, který se tak může dostat do další fáze (Beňo, 2003). Urovnávají-li se konflikty otevřeně, vyjasní to okolnosti a vyčistí atmosféru. Avšak budeme-li dělat, že žádné konflikty nejsou, budeme o nich mlčet a nic neřešit, spory budou jen více narůstat a více ohrožovat snesitelnost prostředí a stejně dříve nebo později vyplují na povrch. Proto by chtělo konflikty nepřehlížet, ale potýkat se s nimi (Kratz, 2005).

Fáze č. 2 – psychický teror

V této fázi se dosud oblíbený kolega, díky svému okolí, dostává do pozice odmítaného jedince. Jedinec, jenž je šikanován, je v roli oběti a vydán napospas útokům. Čím více je atakován okolím, tím zranitelnější a citlivější se stává, zhoršuje se i jeho psychický a fyzický stav. Oběť ztrácí sebedůvěru a zesilují příznaky stresu, začíná o sobě pochybovat a častěji se objevují psychosomatické potíže. Snaží se tomu uniknout absencemi v zaměstnání, např. únikem do nemoci, lázní, kurzů, aj. Šikanovaný jedinec přestává být schopen řešit různé situace, stupňuje se jeho nejistota a čím dál víc je vyčleňován na okraj kolektivu (Kratz, 2005). Nyní si zmíníme několik metod, které mobber využívá, jak je uvádí autor (Beňo, 2003, s. 46):

- „Obětem jsou odpírány informace.
- Oběť přestává být zdravěna, není jí ano odpovídáno na pozdrav.
- Do oběhu jsou vypuštěny pomluvy o oběti.
- Má-li oběť nějakou vadu, stane se terčem veřejného posměchu.

- *Jsou zpochybňovány odborné kompetence oběti.*
- *Oběti jsou cíleně poskytovány nepravdivé správy a informace“.*

Fáze č. 3 – Šéf reaguje

Vedení reaguje až v této fázi, kdy poklesla výkonnost celého oddělení. Díky mobbingu, který oběť provází na každém kroku, dochází k jejímu poklesu pracovních výkonů. Člověk je na tom tak špatně po psychické i fyzické stránce, že dělá nechtěně mnoho chyb a na to právě reaguje vedoucí pracovník. Bohužel reaguje špatně a úplně obráceně než by bylo potřeba. Šikanované osobě je nabídnuto přeložení na jiné oddělení, pokud se dá vůbec hovořit o nabídce, jde spíše o hrozbu. A co je horší, dojde-li opravdu k přeložení, nepřináší to cílené úspěchy. Mimo přeložení se vlastně nic neřešilo a tak člověk na novém pracovišti je spíše vystaven nedůvěře, protože ho pronásleduje špatná pověst (Kratz, 2005).

Fáze č. 4 – vyloučení

Je to poslední fáze, kdy je oběť na pokraji svých sil a je na úplném okraji kolektivu. Pracovní výkony jsou díky jeho zdravotnímu stavu slabé a podnik se většinou rozhodne pro vyloučení zaměstnance z firmy. Jak to ale udělat, když důvody pro výpověď nebývají dostačující? Oběť je na tom většinou tak špatně, že výpověď padá bez protestů sama, a když ne? „*Je jí „naznačeno“, aby ji podala s tím, že do dalšího zaměstnání dostane kladný posudek. Oběť ani často do nového zaměstnání hned nenastoupí, protože je nutná dlouhodobá náprava zdravotního stavu jedince*“ (Kratz, 2005, s. 33).

Kratz i Beňo ve svých knihách uvádějí čtyři fáze mobbingu. Stejně jako u šikany ve školních zařízeních i zde je pozdě, dostane-li se šikana až do konečného posledního stadia. Ať jsme na místě učitelů, spolužáků či kolegů, mějme oči otevřené a nenechme vše dojít tak daleko, že oběť je na pokraji svých psychických a fyzických sil. Nebuďme jen nestranným přihlížejícím, nikdy totiž nevíme, kdy budeme my sami potřebovat pomoc od druhých.

5.3 SEXUÁLNÍ MOBBING

V České republice byl pojem sexuální obtěžování do právního řádu zaveden až koncem roku 2004. Zatím není znám ani jeden případ, kdy by se sexuální obtěžování řešilo u soudu, to vzbuzuje dojem, že se vyskytuje jen málokdy (Křížková, Maříková, Uhde, 2006). Je těžké posoudit, zda je případů opravdu tak málo nebo se vyskytují, ale oběti se stydí a nikomu nic neoznámí.

Je to další forma šikany na pracovišti. Sexuální obtěžování lze dělit na fyzické, verbální nebo obtěžování jinou formou. Ženy bývají obtěžovány způsobem, který je uráží, ponižuje. Jedná se o chování, které překračuje meze a je velice nepříjemné. Mezi nejohroženější skupiny patří ženy mezi 20. až 30. rokem, bez stálého místa a také ženy pracující v mužském kolektivu. Muž provádějící sexuální obtěžování bývá většinou ve věku 40-50 let, mnohdy ženatý a s dětmi, více nadřízený pracovník než kolega. Řešení problému musí vždy vycházet z konkrétní situace, musí být jasné kdo, kde, kdy a s kým apod. Je důležité, jak se k situaci postaví ostatní spolupracovníci, kteří chtějí na jedné straně pomoci a na druhé straně se sami bojí (Svobodová, 2008). Je vždy lepší sociálně patologickým jevům předcházet, než je řešit. Jako preventivní opatření lze uvést:

1. Informování o zdravotních, sociálních i ekonomických rizicích mobbingu v rámci profesionálního vzdělání.
2. Uspořádání dotazníkové akce na téma mobbing.
3. Zavedení antimobbingových předpisů formou dohody mezi vedením a pracovníky.
4. Ustanovení poradenských pracovníků pověřených řešením případného mobbingu.

Na pracovním trhu se sexuální obtěžování často zlehčuje, nerozpozná nebo dokonce vůbec neřeší. *„Nejčastější formy takového chování, které ženy i muži považují za obtěžující, jsou návrhy, dotírání a nadbíhání sexuální povahy. Lehčí formy sexuálního obtěžování spíše verbálního rázu, pokud nejsou řešeny, často přecházejí v nechtěný kontakt (Křížková, Maříková, Uhde, 2006, s. 48).“*

5. 4 POMOC OD RODINY

Oběti mohou na mobbing reagovat různě. Někdo se uzavře do sebe, protože se stydí svěřit s jeho trápením, jiný má potřebu se vypovídat, což je ta lepší varianta. Když se člověk nesvěří, nemůže očekávat pomoc, členové rodiny nejsou jasnovidci a tak sice vidí, že se něco děje, ale pro nevědomost nemohou zasáhnout i kdyby chtěli. Pokud se opravdu rozhodneme s trápením svěřit, musíme počítat s tím, že to nebude ani pro rodinu jednoduché. Dokonce se může časem stát, že neustále rozebírané téma, je může začít odrazovat. Čím více se téma řeší, tím více má okolí tendenci se odtahovat. Mohou situaci začít zlehčovat a naznačovat psychicky vyčerpanému jedinci, jestli sám nějak útočníka neprovokuje.

Rodina by však měla poskytnout důležité zázemí. Nesmí se stát, že zájem rodiny je pouze povrchní. Můžeme pomoci například tím, že budeme oběti pozorně naslouchat,

nalezneme si čas na společné aktivity ať kulturní či sportovní. Pokud má rodina pocit, že jen její pomoc nestačí, není žádnou ostudou přizvat si odborníka.

6 STRUKTURA SOCIÁLNÍ SKUPINY

Se šikanou na pracovišti souvisí i tato kapitola, která nese název struktura sociální skupiny. Asi nejzásadnější skupinou, která nás obklopuje a ovlivňuje po celý život, je rodina. Co je u této sociální skupiny jiné než u ostatních? Je to snadné, rodinu si člověk nemůže vybrat. Tím se dostáváme od rodiny k dalším sociálním skupinám, jako je např. kolektiv ve školce, škole a následně pracovní kolektiv. Člověk za svůj život přijde do styku s několika sociálními skupinami. Proto můžeme říci, že každý člověk má osobní zkušenost s těmito skupinami. Každý z nás patří do několika z nich, v nichž tráví většinu svého času. Člověk sociální skupiny vyhledává, aby uspokojil dvě základní psych. a soc. potřeby. „*Za prvé je to potřeba pozitivního přijetí – někam patřit, emocionální uspokojení a za druhé potřeba sociální prestiže – dosáhnout uznání, souvisí se seberealizace* (Hadj Moussová, 2002, s. 29).“

Sociální skupiny můžeme také dělit, například na velké a malé. Do velkých můžeme řadit obyvatelstvo celého světa, do malé třídní kolektiv. Další dělení může být podle vzniku, a to na formální a neformální. Do formálních zahrnujeme vojenskou čet, do neformálních řadíme takové, které vznikly spontánně. Takto bychom mohli třídit dál a dál: podle významu skupin, podle příslušnosti jedince, podle druhu činnosti (Hadj Moussová, 2002).

Vztahy na pracovišti a výskyt mobbingu či bossingu, je velkou měrou ovlivněn tím, jak je pracovní kolektiv složený. Jsou zaměstnání, kde převládají muži a naopak místa, kde bychom hledali muže jen stěží, to záleží samozřejmě na náplni práce. Je pochopitelné, že např. u dělnických prací se žen příliš neužívá. Strukturu sociální skupiny tvoří vztahy mezi jednotlivými členy, ať už jde o vztahy mezi kolegy nebo vztah zaměstnanec vedoucí. Každý zaměstnanec zaujímá ve skupině nějaké místo, tzv. sociální pozici, tyto vztahy jsou ovlivněny také pracovním zařazením a tím, kdo je na pozici vedoucího pracovníka. Muži nesou často špatně, když je na pozici vedoucího žena. Přestože se člověk snaží, není v jeho silách vycházet se všemi stejně, a proto se pak stává, že o jednom kolegovi řekneme, jak s ním dobře vycházíme a druhému se raději vyhneme oklikou. Většina problémů v pracovním životě vzniká porušováním pravidel, která jsou buď špatně pochopeny, nebo nepříliš jasně nastaveny. Může to být jednoduché pravidlo, například chovat se k sobě jako dospělí lidé, a ne jako malé vzdorovité děti (Wieke, 2006). Výskyt sociálně patologických jevů, jako je šikana na pracovišti, není ovlivněn pouze složením skupiny, ale tím, jaký kdo je.

6.1 POZICE V ZAMĚSTNÁNÍ

To jaký jsem, jak se zapíšu mezi ostatními kolegy je mnohdy spouštěčem neshod a konfliktů, která právě mohou přejít až k šikanování. My si v této a následující kapitole přiblížíme několik pozic, v kterých nás mohou ostatní spolupracovníci vidět.

Nováček – Takovéto označení se dostalo asi většině z těch, kteří nastoupili někam do zaměstnání. Být novým zaměstnancem není nic jednoduchého, člověk bývá plný různorodých pocitů a emocí a sám sebe se ptá, jaké to tam bude. To, jak se člověk zapíše v prvních několika dnech a týdnech ovlivňuje jeho povaha, je tedy rozdíl mezi introvertem a extrovertem. Jsou jedinci komunikativní a nedělá jim problém seznamovat se s novými lidmi a dá se říct, že lehce zapadnou do kolektivu ve velmi krátkém časovém úseku. Na druhé straně jsou lidé spíše tišší, uzavřenější, ti to pak mají složitější. Často bývají i více stydliví a trvá jim delší dobu, než se začlení, což však neznamena, že jsou horší.

Jak moc jsem nervózní, ovlivní i to, jedná-li se o první zaměstnání po ukončení školy nebo jedná-li se o dlouhodobější pauzu. Rozdíl je také v tom, zda je člověk zvyklý střídat zaměstnání a nedělá mu problém seznamovat se s rozdílnou prací nebo je-li jedinec přeložen pouze na jiný post v rámci stejné firmy. Označení nováček však nemusí být pokaždé na škodu, například v prvních několika týdnech nám nebude vyčítáno, že nevíme, kam patří to nebo ono a neustále se na něco chodíme vyptávat. Naše neznalost však nesmí trvat příliš dlouho, to by se pak označení nováček mohlo změnit na něco mnohem hrubšího (Wieke, 2006). Pozor si však dávejme na svou lehkovážnost, jsme noví, a proto si nemůžeme dovolit závažné chyby. Po nástupu do nového zaměstnání jsme ve zkušební době, tím pádem nás mohou bez udání důvodu vyhodit (Begemann, 2006).

Snaživka – Snaživka či šplhoun i tak nás mohou ostatní kolegové vidět, když se příliš snažíme vykonávat naši práci. Každý chce ve svém zaměstnání vydržet a být v něm dobrý, ale někdy platí, čeho je moc, toho je příliš a nic se nesmí přehánět. Jak se nejvíce znelíbíme svým kolegům? Například tak, že v práci budeme vždy jako první a odcházet budeme poslední. Ještě více naštveme ostatní tým, že jim dáme na vědomí, že nepracují správně, jsou banda lenochů a jen my pracujeme, tak jak se má. Takový člověk pak vypadá, jako by byl nejchytřejší a má pocit, že by bez něho firma skončila (Wieke, 2006). Holmes a Wilson (2006, s. 76) charakterizují typy zmíněných jedinců takto: „*Ranní ptáče přichází do práce jako první a postará se o to, aby si jich šéfové po příchodu všimli. Vedoucí ocení jejich kladný vztah k firmě. Sova naopak zůstává v práci přesčas a odchází často mnohem později než ostatní. Sovy předstírají, že mají hodně práce až do okamžiku,*

kdy odejdou poslední zaměstnanci. “

Humorista – Pokud člověk patří mezi ty, co mají vytříbený smysl pro humor, může se považovat za šťastného člověka. Smích je kořen života a je o poznání příjemnější pracovat v kolektivu, kde si ze sebe dokážou lidé udělat legraci, než když na sebe hází kyselé obličej. Každý srandista by však měl vědět, kdy mlčet, protože ne vždy se vtipné poznámky hodí a také ne každý sdílí náš typ humoru. Může se stát, že rádoby vtipek druhého spíše urazí, než pobaví.

Kariérista - Již označení samotné nám napoví, o jakého člověka asi půjde. Je to někdo, kdo rád soutěží, jeho jediným cílem je být v zaměstnání na vrcholu. Připadá si neomylný, chyby nevidí (nechce je vidět), díky tomu si nepřipouští neúspěch. Stane-li se nějaká chyba, snaží se vinu svalit na druhé. Jedinec, jemuž je kariéra milejší než kolegové, dokáže být i zákeřný a podlý, jen aby dosáhl svého cíle a úspěchu (Holmes, Wilson, 2006).

6.2 TI DRUZÍ

Jaká atmosféra panuje v kanceláři nebo jiném pracovišti, kde je více lidí pohromadě, nezáleží jen na tom, jací jsme my sami, ale také jací jsou naši kolegové. Nyní si popíšeme několik typů, se kterými se můžeme v zaměstnání setkat.

Bonzák – V životě se můžeme potkat s různými lidmi a ne s každým si rozumíme úplně ideálně, ale v kolektivu je nejlepší vycházet s každým alespoň v rámci možností. S kým se ale vyjde špatně, je někdo, kdo na ostatní donáší. V každém zaměstnání se může stát, že nastane chvíle, kdy jsme na něco nebo na někoho našťvaní a je pochopitelné, že naše rozhořčení chceme někomu sdělit. Ale pozor! Vždy si musíme dát záležet na tom, komu a co povídáme, protože když se naše slova dostanou do nepravých uší a jsou dále přetlumočena na vyšší místa, může to mít pro nás nepříjemné následky. Pokud si opravdu potřebujeme ulevit a šéfa trošku pomluvit, dělejme to jen v důvěrných kruzích (Wieke, 2006).

Morous - I takoví lidé jsou mezi námi. Jedinci s negativistickými postoji ke všemu a všem. Není nic lepšího, než ho potkat hned po příchodu do práce. Člověk ho pozdraví, ale místo odpovědi se dočká jen nesrozumitelného zavrčení a někdy ani to ne. S tímto jedincem není radno se dlouho zdržovat, protože čím déle jsme s ním v kontaktu, tím více se na nás přenáší jeho nepříjemná nálada. Proč jsou někteří lidé stále našťvaní? Odpověď je někdy velmi jednoduchá, za vším může stát závist. Závidí to, že jsou ostatní v práci šikovnější, mají rodinu a děti, a oni nemají nikoho. Jedinec je pak našťvaný, že se snaží, ale

stejně není tak doceněný nebo oblíbený jak by chtěl.

Vycházet s kolegy v zaměstnání není jednoduché. Každý člověk má svoje klady i záporny, ale většinou můžeme nějakým způsobem spolupracovat. Vždy se v kolektivu stýkáme s někým více a s někým méně. Některé spolupracovníky nazýváme pouze kolegy, jiné přáteli, se kterými se stýkáme i mimo zaměstnání.

Jak je vidět, struktura sociální skupiny může být velice různorodá. Jak jsme si řekli již v úvodu kapitoly, není v lidských silách vycházet s každým po dobrém nebo dokonce v přátelském vztahu. Každý člověk má své kladné i záporné stránky, ale abychom mohli fungovat v kolektivu, musíme být schopni kompromisu a jednání s lidmi, kteří nejsou „naší krevní skupinou.“

V právě popsané kapitole je vidět, že mnoho autorů se zabývá vztahy na pracovišti, respektive označeními jednotlivých zaměstnanců různými tituly. Jak vidíme my ostatní kolegy a naopak oni nás, velmi ovlivňuje prostředí na pracovišti, výkony jednotlivých osob a také výskyt konfliktů či dokonce šikany. Autoři Wieke a Begemann se věnovali problematice nově nastupujících. Určitě každý, kdo má nástup již za sebou, jim dá v mnohém za pravdu.

6.3 KONFLIKT NEJEN NA PRACOVIŠTI

Dle našeho názoru je konflikt neshodou mezi dvěma či více osobami. Mnohdy může být konflikt způsoben nedorozuměním, komunikačním šumem nebo i tím, že spoléháme na to, že druhý nás chápe i přes nevyčtení všech našich myšlenek a názorů. Autor DeVito (2008, s. 31) k tomuto problému dodává: *„Když jsou dva lidé v blízkém vztahu, žádný z nich nemusí výslovně komunikovat své potřeby a požadavky. Druhý by vždy měl vědět, jaké jsou. Tento předpoklad je příčinou mnoha lidských problémů. Mezilidský nebo skupinový konflikt je spolehlivým znakem toho, že vztah nebo skupina mají problémy. Konflikt je nevyhnutelným jevem ve vztazích a ve skupinách.“*

Poslední zmíněnou větu potvrzují i další autoři, kteří se ve své knize věnují řešení vztahů na pracovišti. *„Každý člověk, bez ohledu na to, kdo to je nebo kde žije, se při svém kontaktu s ostatními lidmi pravděpodobně dostane do nějakého konfliktu, ať je to jen malý spor nebo hádka naostří nože (McConnon, 2009, s. 16).“* První autor nás varuje, abychom nespolehali na to, že nás druzí znají a ví, co máme na srdci i na jazyku oproti tomu autoři McConnon nás varují, abychom si dávali větší pozor právě na to, co z úst vypustíme, uvádí: *„Slova mohou léčit nebo zraňovat, spojovat nebo rozdělovat, vytvářet konflikt*

nebo soulad (McConnon, 2009, s. 16).“ Autoři knih se shodují v tom, že základem konfliktu jsou slova, ať už ta vyřčená nebo zamlčená.

PRAKTICKÁ ČÁST

7 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI

Již v úvodu jsme se seznámili s cílem bakalářské práce, ale jelikož jeho splnění je závislé na praktické části, ještě jednou si ho tu zdůrazníme. Cílem bakalářské práce je zmapovat výskyt šikany u mladých lidí ve věku 15 až 26 let a u lidí od 27 let výše.

Možná někoho napadne, proč právě tyto věkové skupiny jsou předmětem zkoumání. První věková kategorie, kterou jsme zmínili, jsou „studentská léta“. V patnácti letech člověk přechází ze základní školy na různá učiliště nebo střední školy a dále pokračuje ve studiu na vyšší odborné či vysoké škole. Často právě období přechodu ze základní školy do nového kolektivu bývá náročné a právě zde se šikana mnohdy objevuje.

Druhá věková kategorie lidí nad 27 let je skupinou, kdy už většina pracuje (a pokud studuje, tak při zaměstnání) a tudíž se mohou setkat se šikanou na pracovišti.

7.1 STANOVENÍ PŘEDPOKLADŮ

Stanovili jsme si předpoklady, které prostřednictvím vyhodnocených dat z dotazníků buď potvrdíme, nebo vyvrátíme.

Předpoklad č. 1: Lze předpokládat, že šikana bude častější u respondentů ve věkové kategorii od 15 do 26 let než u osob starších 27 let.

Předpoklad č. 2: Lze předpokládat, že šikana na pracovišti je méně častá než ve školních zařízeních.

8 METODY PRÁCE

Abychom mohli splnit vytyčený cíl, musíme použít metodu ke sběru dat. V našem případě se jednalo o metodu dotazníkovou. Výhodou této metody je umožnění hromadného sběru dat. Otázky, které jsou v dotazníku, musí být jasné a srozumitelné, aby mohli dotazovaní jedinci konkrétně a jednoduše odpovědět. Dále musí být postavené tak, aby je všichni oslovení jedinci pochopili stejným způsobem. Jak uvádí literatura (Skalková, 1983, s. 88), „otázku je nutné zformulovat tak, aby vyžadovala jen jednu informaci. Z tohoto důvodu se nemůžeme ptát na dvě věci najednou“, např.: „Můžete se stát obětí šikany a proč?“. Otázky v dotazníku také nesmí mít sugestivní podobu, aby nenaváděly k určitým odpovědím.

„Dotazníkové otázky mohou mít podobu uzavřenou (strukturovanou) nebo neuzavřenou (nestrukturovanou). Uzavřená podoba je ta, kde respondent odpovídá např. ANO, NE, NEVÍM. Naproti tomu u otevřených otázek mají respondenti možnost vyjádřit se podle svého. Sami si volí délku odpovědi“ (Skalková, 1983, s. 88). V dotazníku by mělo být příliš velké množství otázek. Velké množství otázek může svádět k povrchním odpovědím. Tím pak trpí i kvalita výsledku. Významným prvkem dotazníku je i výběr vzorku.

Jak jsme se již zmínili, dotazník využíváme k hromadnému sběru dat a informací. Člověk, který informace sbírá, si určí velikost a způsob jakým bude dotazník předán (osobně, přes e-mail atd.) *„Problém při rozesílání dotazníků může být s jejich návratností. Příliš malá návratnost snižuje jejich vědeckou hodnotu“* (Skalková, 1983, s. 88).

Jak uvádí ve své knize Pipeková (2006, s. 62) *„Dotazník je písemným vyjádřením otázek a odpovědí a dá se použít bez přímého kontaktu účastníků. Výhodou metody dotazníku je získání informací od většího počtu osob a možnost statistického zpracování, ale problémem je nevěrohodnost údajů a nižší návratnost od respondentů.“*

Dotazník, který jsme použili pro sběr dat ke zpracování bakalářské práce, byl sestaven z otázek, převážně uzavřených, které byly pro respondenty snadno pochopitelné. Vypadaly např. takto: Řešil se někdy na vaší škole problém šikany? a) ANO b) NE

Byl jste někdy svědkem šikany na pracovišti? a) ANO b) NE

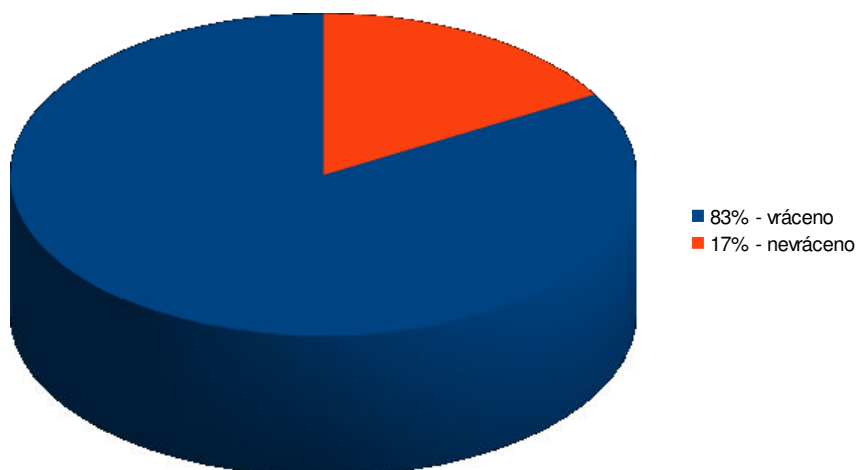
V některých otázkách měli respondenti na výběr ze škály: ANO, NE, NEVÍM nebo OBČAS, ČASTO, VŮBEC. Dotazníky byly složeny ze 16 otázek pro první kategorii respondentů 15 - 26 let a 17 otázek pro druhou věkovou kategorii, tedy pro respondenty starší 27 let. Výsledky dotazníkového šetření budou zobrazeny ve frekvenčních tabulkách,

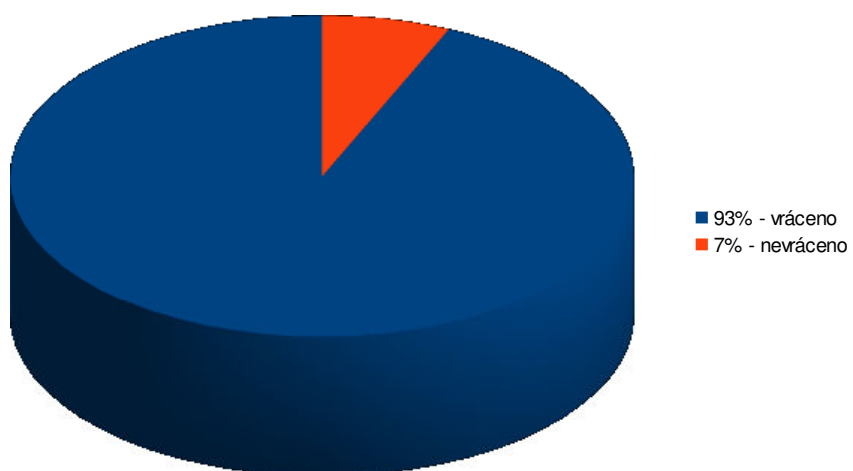
kdy „písmeno f označuje ukazatele frekvence, relativní frekvence je označena jako $rel f$, kumulativní frekvence $cum f$ a kumulativní relativní frekvence $cum rel f$, vyjadřující součty frekvencí nebo proporcí (Ferjenčík, 2000, s. 226).“ Každá tabulka je doplněna koláčovým grafem, kdy „celý kruh (koláč) představuje úplnou množinu údajů a jednotlivé výseky proporce, v jakých se ta která úroveň sledované proměnné vyskytuje (Ferjenčík, 2000, s. 227).“

Získávání informací do bakalářské práce formou dotazníku proběhlo v rozmezí leden až únor 2011. Bylo rozdáno 60 dotazníků, polovina z nich byla určena respondentům v první věkové kategorii a druhá polovina respondentům starším 27 let. Ze všech dotazníků se vrátilo 53 (88%), což je znázorněno v tabulce č. 1 a grafu č. 1 a 2.

Tabulka 1: návratnost dotazníků

Návratnost dotazníků		Frekvenční tabulka			
		f	$cum f$	$rel f$	$cum rel f$
věk. sk. 15 – 26 let	vráceno	25	25	0,417	0,417
	nevráceno	5	30	0,083	0,500
věk. sk. 27 a více let	vráceno	28	58	0,467	0,967
	nevráceno	2	$n = 60$	0,033	$1 = \sum rel f$
		$\sum f = n = 60$		$\sum rel f = 1$	

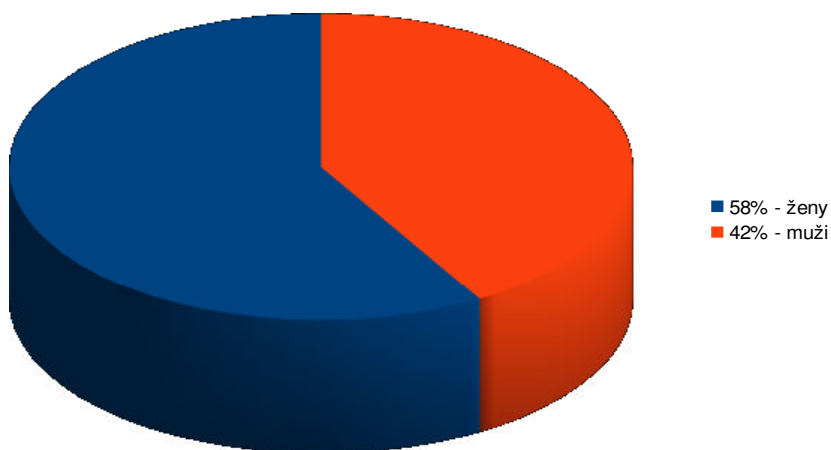
Graf 2: Návratnost dotazníků ve druhé věkové kategorii

9 POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU

Výzkumné šetření probíhalo v kraji Vysočina, konkrétně ve městech Havlíčkův Brod, Jihlava, Humpolec, Pelhřimov a Třebíč. Jediné město mimo zmíněný kraj bylo Vysoké Mýto. Ve zmíněných městech byly dotazníky rozdány respondentům na základních, středních, učilištích a vyšších odborných školách, dále pak na různých pracovních místech. Návratnost dotazníků byla zmíněna výše v tabulce č. 1 a v grafech 1 a 2. Celkem se zúčastnilo 53 respondentů, bližší seznámení se zkoumanou skupinou uvádíme v tabulce č. 2.

Tabulka 2: Dělení dle pohlaví

Dělení dle pohlaví		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
věk. sk. 15 – 26 let	muži	11	11	0,208	0,208
	ženy	14	25	0,264	0,472
věk. sk. 27 a více let	muži	11	36	0,208	0,680
	ženy	17	n = 53	0,320	1 = \sum rel f
		$\sum f = n = 53$		\sum rel f = 1	

Graf 3: Dělení dle pohlaví v obou věkových kategoriích

Kolik bylo mužů a žen ve skupině 15 – 26 let a 27 let a více, vidíme v tabulce č. 2.

Z celkového počtu respondentů v obou věkových kategoriích odpovědělo 31 žen (58 %) a 22 mužů (42 %), jak nám ukazuje graf 3.

U osob, ve věkové kategorii 15 – 26 let, bylo zjišťováno, jaký typ školy navštěvují, tabulka č. 3 a u respondentů ve věkové kategorii 27 a více let, jaké je jejich nejvyšší dosažené vzdělání, tabulka č. 4.

Tabulka 3: Dělení škol

Dělení škol	Frekvenční tabulka			
	f	cum f	rel f	cum rel f
ZŠ	9	9	0,360	0,360
SOU	3	12	0,120	0,480
OU	2	14	0,080	0,560
SŠ	10	24	0,400	0,960
VOŠ	1	n=25	0,040	1= \sum rel f
	$\sum f=n=25$		$\sum rel f=1$	

Tabulka 4: Nejvyšší dosažené vzdělání

Dosažené vzdělání	Frekvenční tabulka			
	f	cum f	rel f	cum rel f
Základní	4	4	0,143	0,143
Vyučen	8	12	0,286	0,429
Středoškolské	10	22	0,357	0,786
Vysokoškolské	6	n=28	0,214	1= \sum rel f
	$\sum f=n=28$		$\sum rel f=1$	

10 ROZBOR VÝSLEDKŮ

Výsledky z výzkumného šetření byly zpracovány do následujících grafů a tabulek. První podkapitola se týká výsledků od respondentů věkové kategorie 15 až 26 let (žáci a studenti), druhá výsledků od respondentů ve věku 27 let a výše.

10.1 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ U RESPONDENTŮ VE VĚKOVÉ KATEGORII 15-26 LET

Tabulka 5: Chodíš do školy rád?

Vztah ke škole		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	4	4	0,160	0,160
	ne	7	11	0,280	0,440
ženy	ano	9	20	0,360	0,800
	ne	5	n =25	0,200	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 25$		$\sum rel f = 1$	

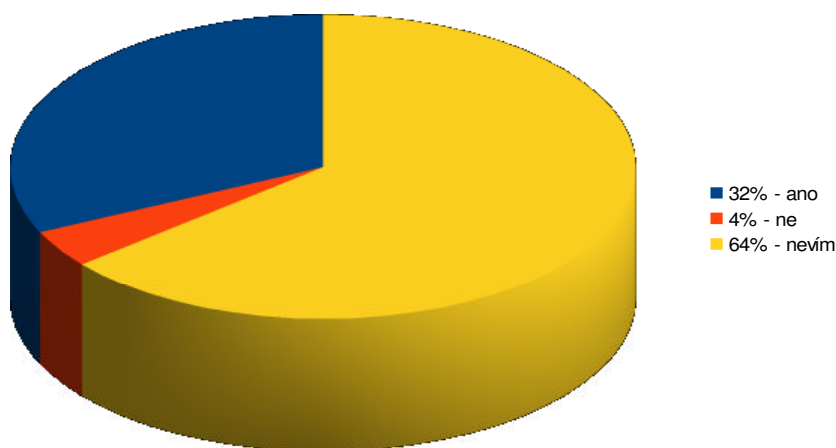
■ 52% - ano
■ 48% - ne

Graf 4: Chodíš do školy rád?

Chodíš do školy rád? Na tuto otázku odpovědělo všech 25 dotázaných. Jak vidíme výše v tabulce č. 5, jen 4 muži (16 %) odpověděli kladně a 7 (28 %) záporně. Oproti tomu ženy chodí do školy raději, ze 14 žen hned 9 (36 %) odpovědělo kladně a jen 5 (20 %) záporně. Dále máme celkové procentuální vyobrazení v grafu č. 4, který nám ukazuje celkový počet odpovědí ANO a NE, přičemž odpovědí Ano je 13 (52 %) a Ne 12 (48 %).

Tabulka 6: Myslíš, že jsi ve škole oblíbený?

Vztah ke škole		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	3	3	0,120	0,120
	ne	1	4	0,040	0,160
ženy	nevím	7	11	0,280	0,440
	ano	5	16	0,200	0,640
	ne	0	16	0	0,640
	nevím	9	n =25	0,360	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 25$		$\sum rel f = 1$	

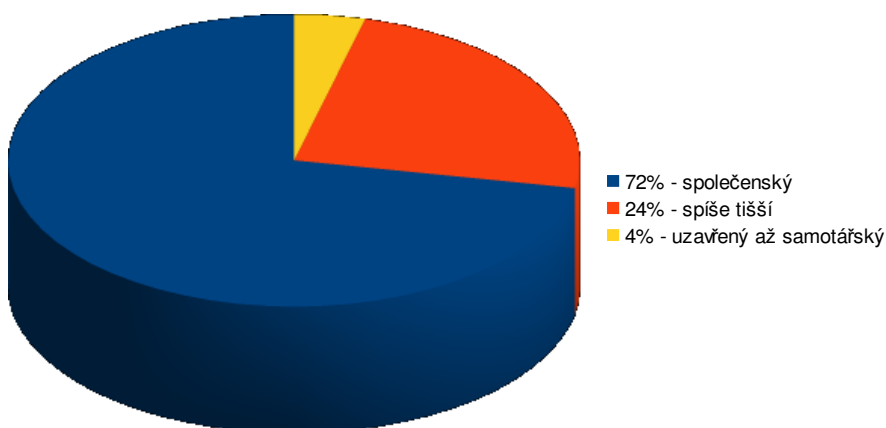

Graf 5: Myslíš, že jsi ve škole oblíbený?

Myslíš, že jsi ve škole oblíbený? Není lehké na takovou otázku odpovídat sám za sebe, vždy je jednodušší nechat posoudit naši oblíbenost v kolektivu ostatním spolužákům. Naši respondenti však odpověděli všichni. Měli na výběr ze tří možností: ANO, NE, NEVÍM. Odpovídali přesně tak, jak můžeme vidět v tabulce č. 6, kde ANO odpověděli 3 muži (12 %) a 5 (20 %) žen. Sebekritické Ne, vybral pouze jeden muž (4 %) a pro výmluvnou odpověď NEVÍM se rozhodlo 7 mužů (28 %) a 9 žen (36 %). Opět celkový počet odpovědí (jak mužů, tak žen) vidíme vyjádřený procenty v grafu č. 5.

Tabulka 7: Jaký jsi typ?

Jaký jsi typ		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	společenský	6	6	0,240	0,240
	spíše tišší	4	10	0,160	0,400
ženy	uzavřený	1	11	0,040	0,440
	společenský	12	23	0,480	0,920
	spíše tišší	2	25	0,080	1
	uzavřený	0	n = 25	0	1 = \sum rel f
		$\sum f = n = 25$		\sum rel f = 1	

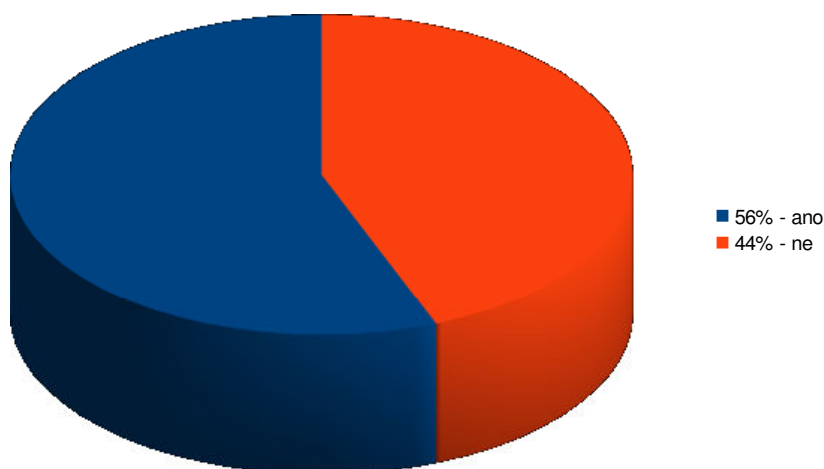

Graf 6: jaký jsi typ?

Jaký jsi typ? I na tuto otázku vybírali respondenti odpověď ze tří možností, ale odpověď není tak složitá jako u otázky předešlé. Asi každý o sobě ví, zda má raději větší společnost nebo klid jen s pár nejbližšími či dokonce samotou. Jak je možné vyčíst z grafu i tabulky oslovení respondenti jsou spíše společenšití. Do této kategorie se zařadilo 6 mužů (24 %) a 12 žen (48 %), což je celkem 72 % dotázaných. Jako tišší se cítí být 4 muži (16 %) a 2 ženy (8 %), to je celkem 24 % a za uzavřeného se označil jen 1 muž ze všech dotázaných, to jsou pouhá 4% z celkového počtu. Vše je dobře vidět jak v tabulce č. 7, tak v grafu č. 5.

Tabulka 8: Byl jsi někdy svědkem toho, že bylo jinému spolužákovi ubližováno?

Byl jsi svědkem...		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	6	6	0,240	0,240
	ne	5	11	0,200	0,440
ženy	ano	8	19	0,320	0,760
	ne	6	n =25	0,240	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 25$		$\sum rel f = 1$	

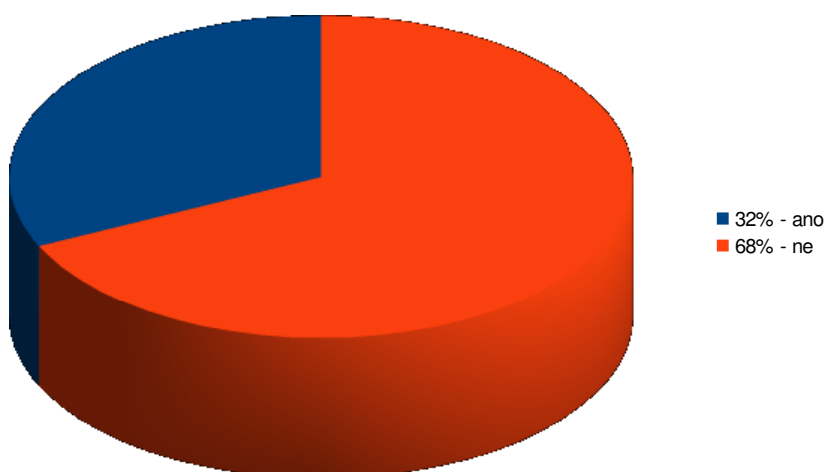

Graf 7: Byl jsi někdy svědkem toho, že bylo jinému spolužákovi ubližováno?

Byl jsi někdy svědkem toho, že bylo jinému spolužákovi ubližováno? Na tuto otázku odpovědělo 14 respondentů ANO (56 %), 11 NE (44 %). Je vcelku znepokojivé, že více jak polovina dotázaných má zkušenost s napadením jiného spolužáka. Dle našeho názoru zde není důležité, kolik odpovědí bylo od mužů a kolik od žen. Ti, kteří by však přeci jen chtěli vědět, jak odpovídali respondenti jednotlivého pohlaví, mohou se podívat výše do tabulky č. 8.

Tabulka 9: Byl jsi ty sám někdy napaden jiným spolužákem nebo někým jiným ze školy?

Byl jsi někdy napaden...		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	5	5	0,200	0,200
	ne	6	11	0,240	0,440
ženy	ano	3	14	0,120	0,560
	ne	11	n =25	0,440	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 25$		$\sum rel f = 1$	

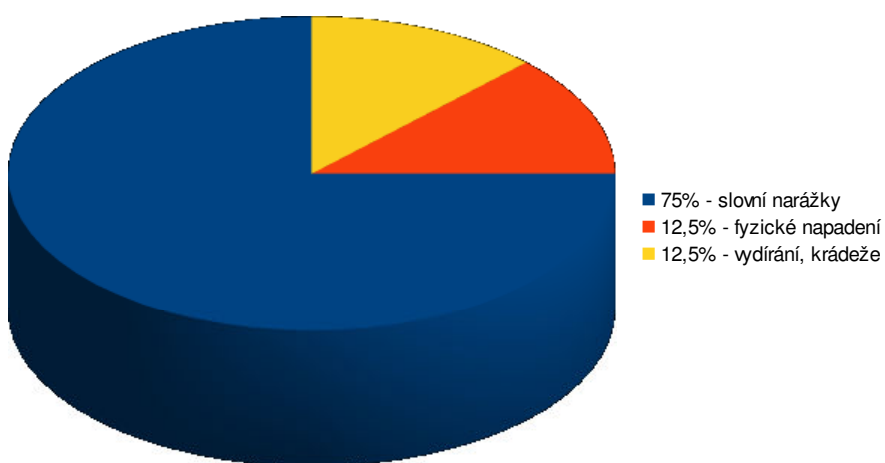

Graf 8: Byl jsi ty sám někdy napaden jiným spolužákem nebo někým jiným ze školy?

Byl jsi ty sám někdy napaden jiným spolužákem nebo někým jiným ze školy? Na otázku, která není příliš příjemná, odpovědělo všech 25 respondentů. Z 11 mužů bylo napadeno 5 z nich (20 %) a ze 14 žen přiznaly napadení 3 (12 %). Jak je vidět v grafu č. 8, z celkového počtu respondentů odpovědělo 32 % ANO a 68 % NE.

Tabulka 10: Pokud ano, jak?

Pokud ano, jak?		Frekvenční tabulka			
		F	cum f	rel f	cum rel f
muži	slovně	4	4	0,500	0,500
	fyzicky	0	4	0	0,500
ženy	vydírání	1	5	0,125	0,625
	slovně	2	7	0,250	0,875
	fyzicky	1	8	0,125	1
	vydírání	0	n = 8		1 = $\sum \text{rel f}$
		$\sum f = n = 8$		$\sum \text{rel f} = 1$	

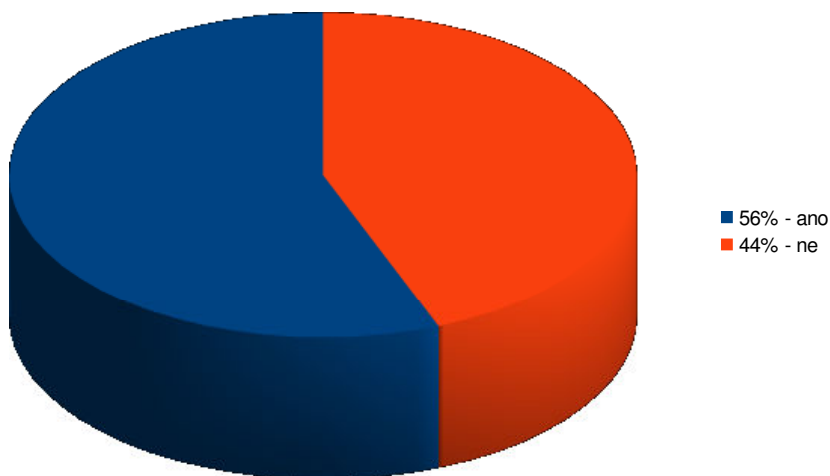

Graf 9: Pokud ANO, jak?

Pokud ANO, jakým způsobem? V předešlé tabulce a grafu jsme se dozvěděli, že ANO odpovědělo 8 respondentů. Z tohoto počtu činilo 75 % slovní napadání, což ukazuje graf č. 9. Jeden muž byl vydírán a jedna žena dokonce fyzicky napadena, i to je v grafu doloženo. Obě možnosti zastupují po 12,5 %.

Tabulka 11: Řešil se někdy na vaší škole problém šikany?

Řešil se někdy na vaší škole...		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	5	5	0,200	0,200
	ne	6	11	0,240	0,440
ženy	ano	9	20	0,360	0,800
	ne	5	n =25	0,200	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 25$		$\sum rel f = 1$	

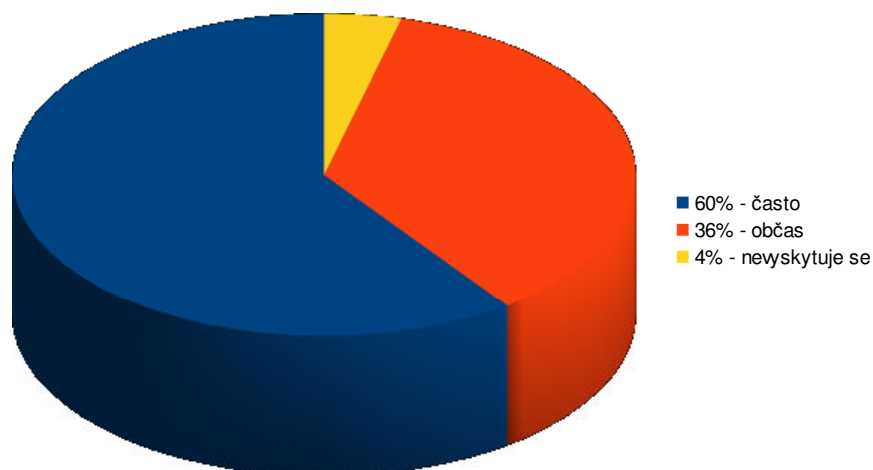

Graf 10: Řešil se na vaší škole někdy problém šikany?

Řešil se na vaší škole někdy problém šikany? I zde odpovědělo všech 25 respondentů, z toho odpověď ANO zvolilo 5 mužů (20 %) a 9 žen (36 %), NE poté 6 mužů (24 %) a 5 žen (20 %). Vše nám opět znázorňuje tabulka č. 11 a procentuální znázornění v grafu č. 10. Je při nejmenším znepokojivé, že více jak 50 % dotázaných odpovědělo na otázku výskytu šikany na jejich škole ANO.

Tabulka 12: Jak často se podle tebe objevuje šikana na školách?

Jak často se objevuje...		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	často	8	8	0,320	0,320
	občas	3	11	0,120	0,440
ženy	nevyskytuje se	0	11	0	0,440
	často	7	18	0,280	0,720
	občas	6	24	0,240	0,960
	nevyskytuje se	1	n =25	0,040	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 25$		$\sum rel f = 1$	

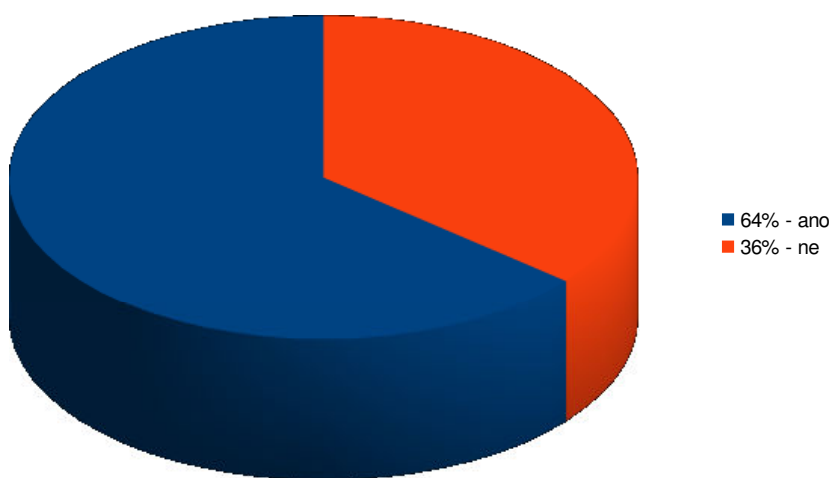

Graf 11: Jak často se podle tebe objevuje šikana na školách?

Jak často se podle tebe objevuje šikana na školách? Zde respondenti vybírali opět ze tří možností a výsledky jsou znepokojivé, jelikož 8 mužů (32 %) a 7 žen (28 %) si myslí, že výskyt šikany ve školách je častým jevem. Možnost občas zvolili 3 muži (12 %) a 6 žen (24 %), pouze jedna žena (4 %) si myslí, že se šikana ve školách nevyskytuje vůbec. Všechny údaje vidíme výše v tabulce č. 12 a v grafu č. 11.

Tabulka 13: Znáš někoho, kdo byl ve škole šikanován?

Znáš někoho, kdo...		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	6	6	0,240	0,240
	ne	5	11	0,200	0,440
ženy	ano	10	21	0,400	0,840
	ne	4	n =25	0,160	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 25$		$\sum rel f = 1$	

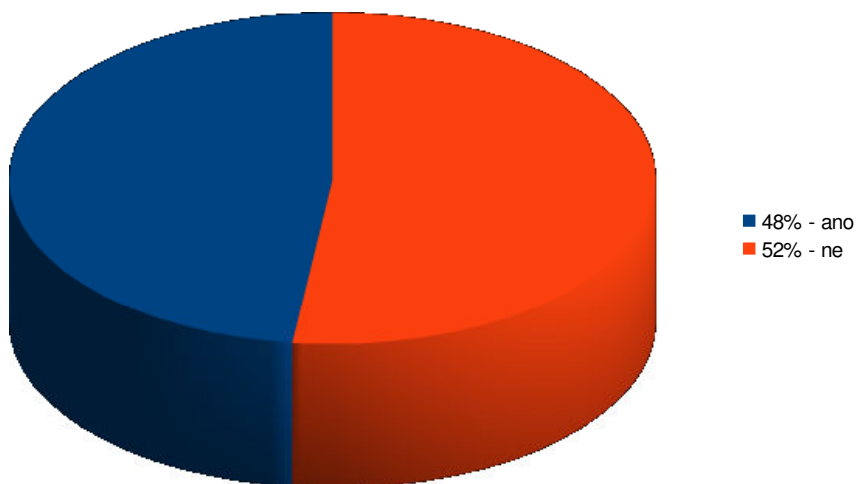

Graf 12: Znáš někoho, kdo byl ve škole šikanován?

Znáte někoho, kdo byl ve škole šikanován? Na tuto otázku odpovědělo z 25 dotázaných 6 mužů (24 %) a 10 žen (40 %) ANO, 5 mužů (20 %) a 4 ženy (16 %) NE. Ani tyto výsledky nejsou pozitivní, když víc jak 60 % respondentů zná jedince, který byl obětí šikany.

Tabulka 14: Znáš někoho, kdo byl za šikanu potrestán?

Znáš někoho, kdo...		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	2	2	0,080	0,080
	ne	9	11	0,360	0,440
ženy	ano	10	21	0,400	0,840
	ne	4	n =25	0,160	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 25$		$\sum rel f = 1$	

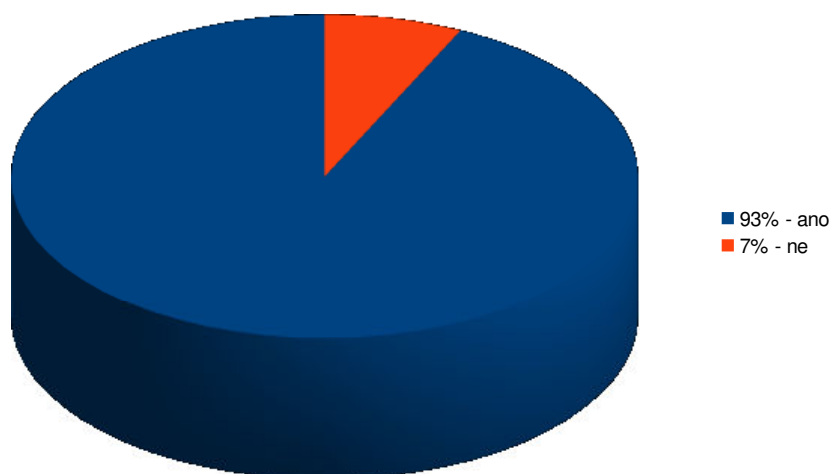
Graf 13: Znáš někoho, kdo byl za šikanu potrestán?

Znáte někoho, kdo byl za šikanu potrestán? Pokud jsme o předešlých výsledcích říkali, že jsou znepokojivé, tyto nejsou o moc lepší, spíše naopak. Pokud se šikana objeví, je nutné najít viníka, to bohužel není mnohdy jednoduché a tak na danou otázku odpověděla více jak polovina respondentů NE.

10.2 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ U RESPONDENTŮ NAD 27 let

Tabulka 15: Jste v nynější době v pracovním poměru?

Jste v nynější době...?		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	10	10	0,357	0,357
	ne	1	11	0,036	0,393
ženy	ano	16	27	0,571	0,964
	ne	1	n =28	0,036	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 28$		$\sum rel f = 1$	

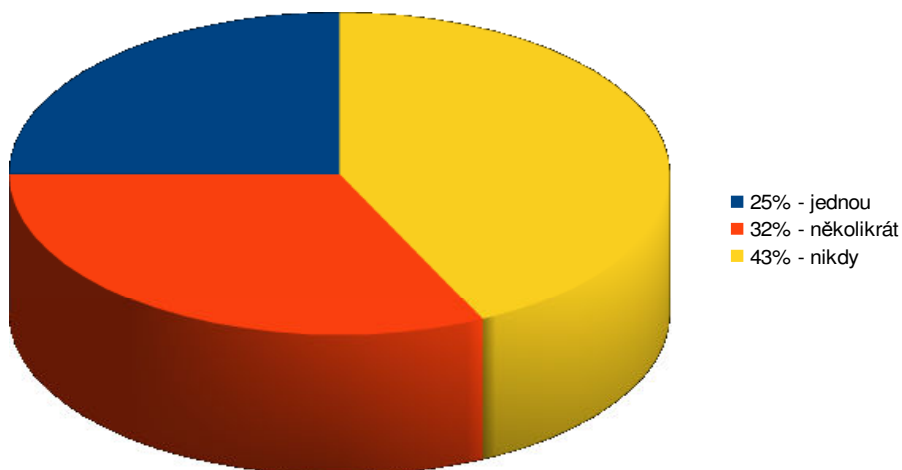

Graf 14: Jste v nynější době v pracovním poměru?

Ze všech oslovených respondentů, na otázku zda jsou zaměstnaní, odpověděla pouze jedna žena a jeden muž (tj. dohromady 7 %), že jsou bez práce a naproti tomu 10 mužů (36 %) má stálou práci a stejně je na tom i 16 žen (57 %). Jsou to vcelku pozitivní výsledky, když uvažíme, že v poslední době mnoho podniků končí a své zaměstnance propouští. Celkový počet zaměstnaných a nezaměstnaných respondentů vidíme v grafu č. 14, kde nalezneme i procentuální znázornění. Respondenti zastupující muže zaujímali nejčastěji pracovní zařazení dělníka, u žen to byla v první řadě pozice pedagogického pracovníka.

Tabulka 16: Kolikrát jste do této doby měnili zaměstnání?

Změna zaměstnání		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	jednou	2	2	0,071	0,071
	několikrát	5	7	0,179	0,250
ženy	nikdy	4	11	0,143	0,393
	jednou	5	16	0,179	0,572
	několikrát	4	20	0,143	0,715
	nikdy	8	n =28	0,286	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 28$		$\sum rel f = 1$	

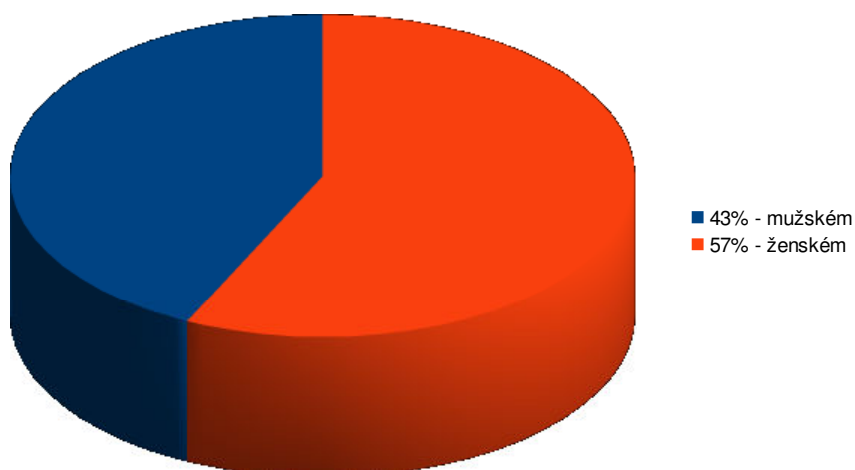
Graf 15: Kolikrát jste do této doby změnil zaměstnání?

Kolikrát jste do této doby změnil zaměstnání? Na tuto otázku odpovědělo 7 respondentů (25 %) jednou, 9 respondentů (32 %) několikrát a 12 respondentů (43 %) nikdy, vše je znázorněno výše v grafu č. 15. Z těchto odpovědí si vybralo odpověď jednou 5 žen (18 %), 2 muži (7 %), několikrát měnilo zaměstnání 5 mužů (18 %) a 4 ženy (14 %). Své zaměstnání ještě nikdy neměnili 4 muži (14 %) a 8 žen (28 %).

U této otázky nemůžeme z naší pozice soudit, z jakého důvodu respondenti měnili zaměstnání, zda to bylo z důvodů osobních, charakterových, zdravotních či ekonomických.

Tabulka 17: Pracujete spíše v mužském nebo ženském kolektivu?

Kolektiv		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	mužském	10	10	0,357	0,357
	ženském	1	11	0,036	0,393
ženy	mužském	2	13	0,071	0,464
	ženském	15	n =28	0,536	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 28$		$\sum rel f = 1$	

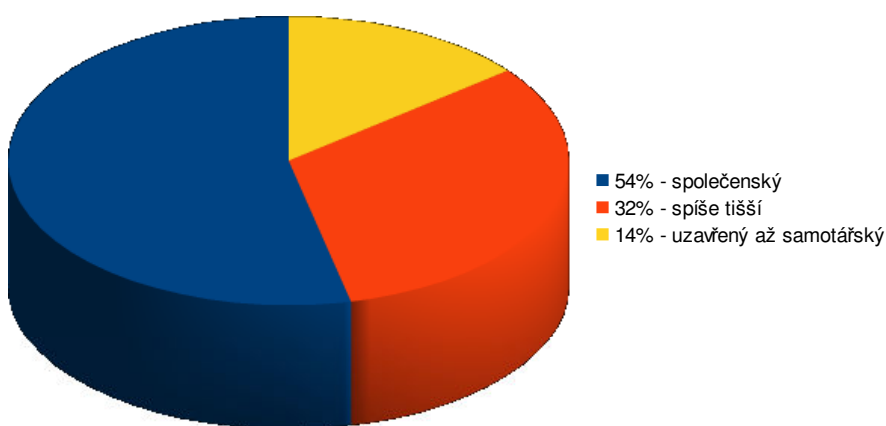

Graf 16: Pracujete v kolektivu více mužském nebo ženském?

I na tuto otázku odpovědělo všech 28 respondentů. V tabulce č. 17 je dobře vidět, kde více pracují ženy a kde muži. Až na výjimky pracují ženy více se ženami a muži více s muži. Jen 1 muž (3,5 %) se dostal do více ženského kolektivu a 2 ženy (7 %) naopak do kolektivu mužského. Dalo by se říct, že zmínění jedinci jsou ve svém kolektivu něco jako růže mezi trnům.

Tabulka 18: Jaký jste typ?

Jaký jste typ		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	společenský	4	4	0,143	0,143
	spíše tišší	4	8	0,143	0,286
ženy	uzavřený	3	11	0,107	0,393
	společenský	11	22	0,393	0,786
	spíše tišší	5	27	0,179	0,965
	uzavřený	1	n =28	0,036	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 28$		$\sum rel f = 1$	

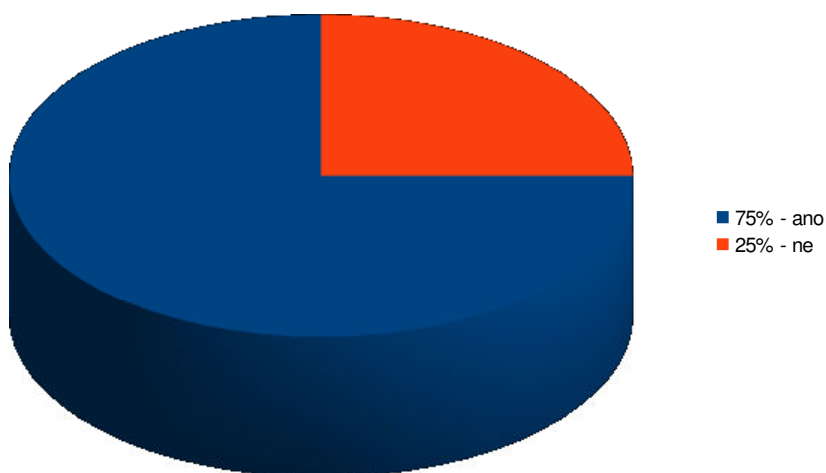

Graf 17: Jaký jste typ?

Jaký jste typ? Stejně jako u respondentů věkové kategorie 15 až 26 let, tak i zde jsme zjišťovali, do které z nabízených možností se přiřadí jednotliví respondenti. Odpovědělo všech 28 dotázaných a jejich odpovědi jsou takové, jak je vidíme výše v tabulce č. 18 a celkové vyobrazení v procentech v grafu č. 17. Muži se cítí být společenší jen ve 4 případech (14 %), stejný počet se jich zařadilo do kategorie spíše tišších a 3 (11 %) dokonce do kategorie uzavřených. Ženy jsou oproti mužům více společenské. Tuto variantu vybralo hned 11 (39 %) z nich, za tišší se označilo 5 žen (18 %) a jen jedna (3,5 %), o sobě řekla, že je uzavřená.

Tabulka 19: Myslíte, že jste v kolektivu oblíbený?

Oblíbenost v kolektivu		Frekvenční tabulka			
		F	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	7	7	0,250	0,250
	ne	4	11	0,143	0,393
ženy	ano	14	25	0,500	0,893
	ne	3	n =28	0,107	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 28$		$\sum rel f = 1$	

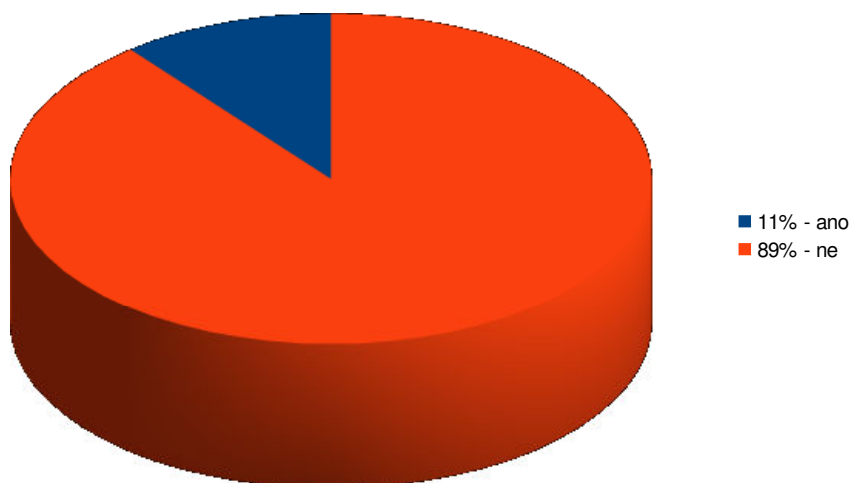

Graf 18: Myslíte si, že jste v kolektivu oblíbený?

Již u předešlé kategorie jsme říkali, že odpovídat na takovou otázku není příliš jednoduché, ale i přesto odpověděli všichni respondenti. V grafu č. 18 vidíme, že ze všech dotázaných se do oblíbených zařadilo hned 75 % z nich. Muži si připadají oblíbení v 7 případech (25 %) a ve 4 naopak (14 %). Ženy se označili za oblíbené ve 14 případech (50 %) a ve třech naopak (11 %).

Tabulka 20: Byl jste někdy svědkem šikany na pracovišti?

Svědkek šikany		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	0	0	0	0
	ne	11	11	0,393	0,393
ženy	ano	3	14	0,107	0,500
	ne	14	n =28	0,500	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 28$		$\sum rel f = 1$	

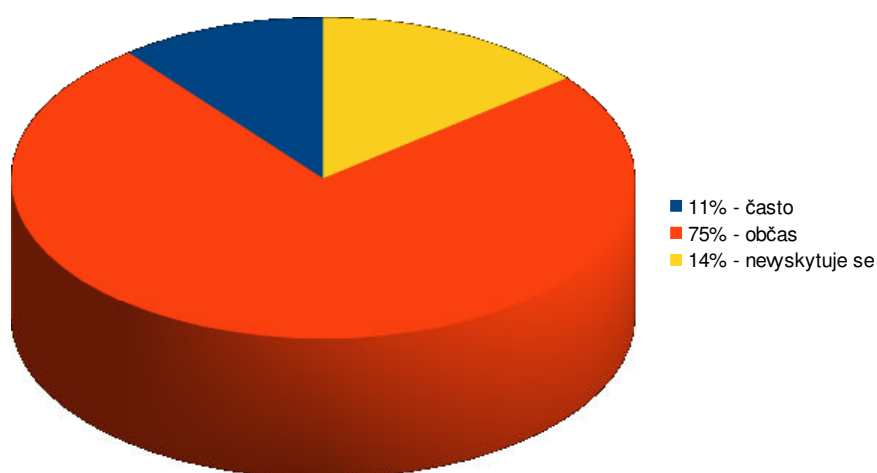

Graf 19: Byl jste někdy svědkem šikany na pracovišti?

Otázka svědectví šikany na pracovišti dopadla po vyhodnocení všech odpovědí vcelku kladně. Ze všech 28 dotázaných byly svědkem šikany na pracovišti jen 3 ženy, což je 11 % ze všech, což potvrzuje graf č. 19. Oproti tomu všech 11 mužů (39 %) a zbylých 14 žen (50 %) nebylo nikdy svědkem šikany na pracovišti.

Tabulka 21: Jak často se podle Vás objevuje šikana na pracovišti?

Jak často se objevuje...		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	často	1	1	0,036	0,036
	občas	7	8	0,250	0,286
ženy	nevyskytuje se	3	11	0,107	0,393
	často	2	13	0,071	0,464
	občas	14	27	0,500	0,964
	nevyskytuje se	1	n =28	0,036	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 28$		$\sum rel f = 1$	

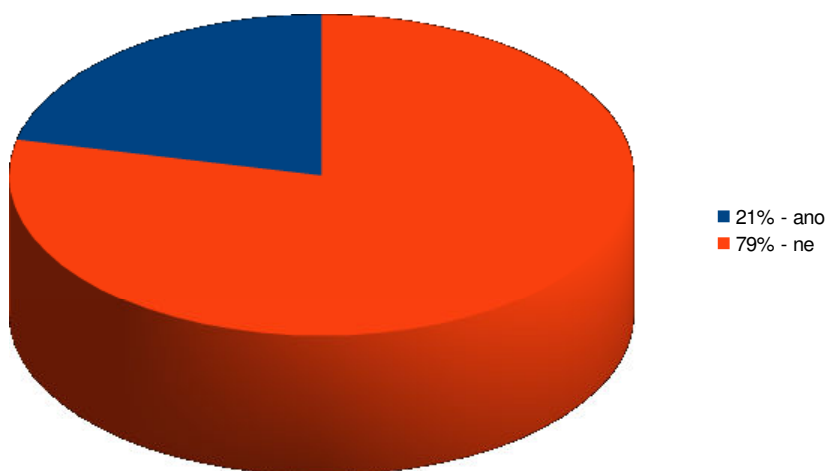
Graf 20: Jak často se podle vás vyskytuje šikana na pracovišti?

I na tuto otázku odpovídali obě věkové kategorie. U předešlé skupiny, jak jsme se dozvěděli z grafu č. 11, často odpovědělo 60 % respondentů, občas 36 % respondentů a že se ve škole nevyskytuje si myslí 4 % respondentů. U této kategorie jsou výsledky uspokojivější, 11 % dotázaných si myslí, že se šikana na pracovišti vyskytuje často, 75 % občas a že se nevyskytuje, odpovědělo 14 % respondentů. V tabulce č. 21 nalezneme, jak odpovídali zástupci jednotlivých pohlaví.

Touto položenou otázkou jsme zjišťovali pouze osobní názor respondentů na danou problematiku, a tudíž z jejich názorů nelze vyhodnocovat zásadní výsledky výzkumného šetření.

Tabulka 22: Znáte někoho, kdo byl nebo je v zaměstnání šikanován?

Znáte někoho, kdo...		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	1	1	0,036	0,036
	ne	10	11	0,360	0,396
ženy	ano	5	16	0,179	0,575
	ne	12	n =28	0,429	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 28$		$\sum rel f = 1$	

Graf 21: Znáte někoho, kdo byl nebo je v zaměstnání šikanován?

Znáte někoho, kdo byl nebo je v zaměstnání šikanován? Výše v tabulce uvádíme, že jen 1 muž (3,5 %) z jedenácti zná někoho, kdo byl nebo je v zaměstnání šikanován. Ze 17 žen, 5 z nich (18 %) zná oběť šikany na pracovišti. Z těchto výsledků se dá usuzovat, že šikana na pracovišti není příliš častým jevem. Výsledky jsou o mnoho méně znepokojivé, než v předešlé kategorii, kde na stejnou otázku (jen šlo o šikanu ve škole) odpovědělo z 21 dotázaných 64 % ANO, zde je to z 28 respondentů pouze 21 %.

Tabulka 23: Myslíte si, že je sexuální obtěžování druh šikany na pracovišti?

Sexuální obtěžování		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	3	3	0,107	0,107
	ne	2	5	0,071	0,178
ženy	nevím	6	11	0,214	0,392
	ano	14	25	0,500	0,892
	ne	2	27	0,071	0,966
		nevím	1	n =28	0,036
		1= \sum rel f			
		$\sum f = n = 28$		$\sum rel f = 1$	

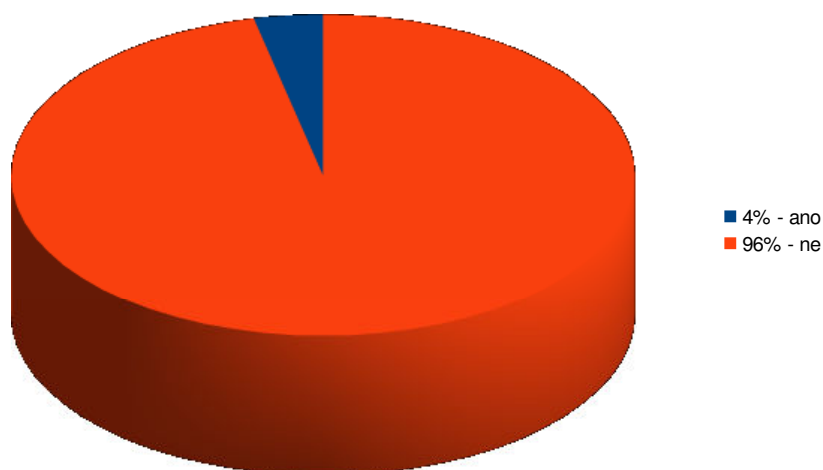

Graf 22: Je podle vás sexuální obtěžování druh šikany na pracovišti?

Je podle vás sexuální obtěžování druh šikany na pracovišti? Zde odpovídali respondenti ANO, NE nebo NEVÍM. ANO odpovědělo 17 respondentů (61 %), NE pouze 4 respondenti (14 %) a 7 dotázaných využilo možnosti NEVÍM (25 %). Shodný počet mužů (2) a žen (2) odpověděl na danou otázku NE, ale jak je vidět v grafu výše, více jak polovina respondentů se přiklání k tomu, že sexuální obtěžování patří do šikany na pracovišti.

Tabulka 24: Byl jste někdy obětí MOBBINGU (šikana ze strany kolegů) nebo BOSSINGU (šikana ze strany vedoucího pracovníka)?

Oběť mobbingu, bossingu		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	0	0	0	0
	ne	11	11	0,393	0,393
ženy	ano	1	12	0,036	0,429
	ne	16	n =28	0,571	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 28$		$\sum rel f = 1$	

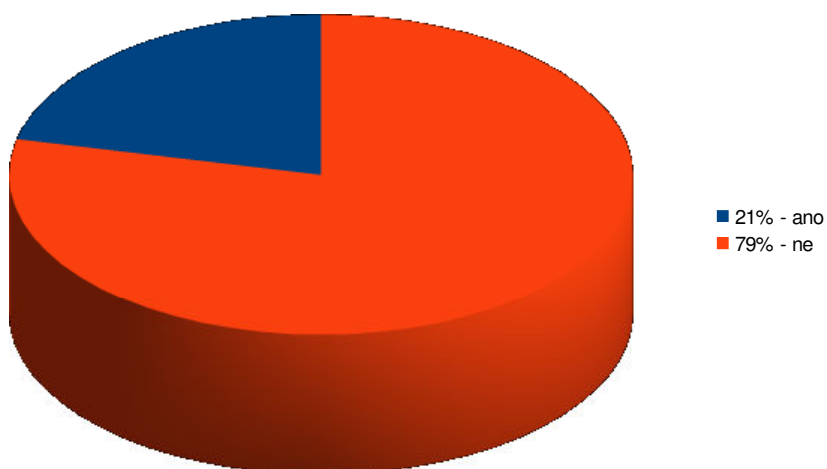

Graf 23: Byl jste někdy obětí MOBBINGU nebo BOSSINGU?

Byl jste někdy obětí MOBBINGU (šikana ze strany kolegů) nebo BOSSINGU (šikana ze strany vedoucího pracovníka)? Na danou otázku odpovědělo všech 28 respondentů, ale z celého počtu jen jedna žena zvolila možnost ANO (4 %) a zbylých 27 (96 %) dotázaných nemá zkušenost s MOBBINGEM ani BOSSINGEM.

Tabulka 25: Byl některý kolega obětí BOSSINGU (šikana ze strany vedoucího pracovníka)?

Oběť bossingu		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	1	1	0,036	0,036
	ne	10	11	0,360	0,396
ženy	ano	5	16	0,179	0,575
	ne	12	n =28	0,429	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 28$		$\sum rel f = 1$	

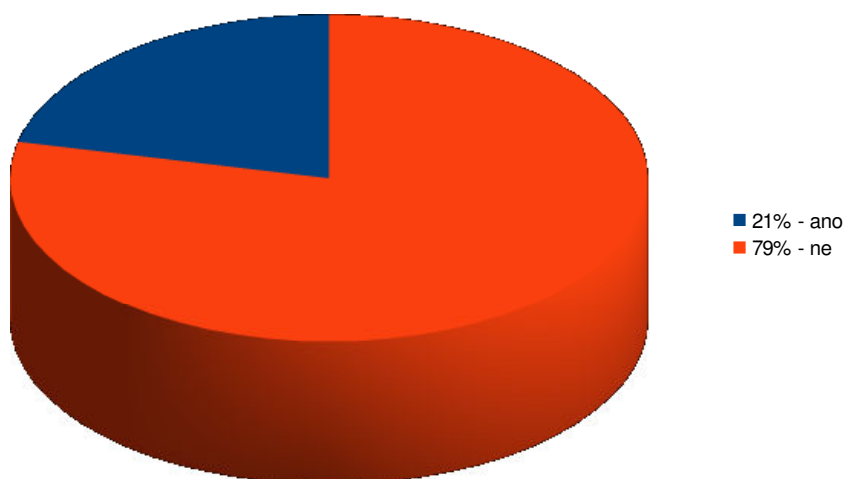

Graf 24: Byl některý kolega obětí BOSSINGU?

Byl některý kolega obětí BOSSINGU? Otázku zodpověděli také všichni, z 28 odpovědělo 6 ANO (21 %), zbytek dotázaných, tj. 22 respondentů (79 %) neví o žádném kolegovi, který by byl obětí BOSSINGU. Vše nalezneme v tabulce a grafu.

Tabulka 26: Víte o šikaně na vašem nebo jiném pracovišti?

Víte o šikaně...		Frekvenční tabulka			
		f	cum f	rel f	cum rel f
muži	ano	2	2	0,071	0,071
	ne	9	11	0,321	0,392
ženy	ano	4	15	0,143	0,535
	ne	13	n =28	0,464	1= \sum rel f
		$\sum f = n = 28$		$\sum rel f = 1$	

Graf 25: Víte o šikaně na vašem nebo jiném pracovišti?

Víte o šikaně na vašem nebo jiném pracovišti? I zde, jako u většiny předešlých otázek, vybírali respondenti pouze ze dvou možností. O šikaně na pracovišti ví celkem 6 respondentů (21 %) z toho 2 muži (7 %) a 4 ženy (14 %). Naopak o šikaně na pracovišti neví 9 mužů (32,1 %) a 13 žen (46,4 %), tedy celkem 22 dotázaných (79 %). Výsledky jsou opět uspokojivé, počty jedinců, kteří mají se šikanou na pracovišti nějakou zkušenost, jsou poměrně malé. Jelikož z 28 respondentů vědělo o šikaně pouze 6 osob, což je necelá pětina z celku.

10.3 POTVRZENÍ PŘEDPOKLADŮ

Výsledky výzkumného šetření přinášejí informace o výskytu šikany na školách i na různých pracovištích. Je zde vidět názor jak žáků z různých typů škol, tak jedinců zaměstnaných na různých pracovištích s rozdílným vzděláním.

Předpoklad č. 1: Lze předpokládat, že šikana bude častější u respondentů ve věkové kategorii od 15 do 26 let než u osob starších 27 let.

Předpoklad, jenž je uveden jako první, se potvrdil. V tabulce č. 9 a grafu č. 8, je vidět počet dotázaných, kteří mají se šikanou vlastní zkušenost. Na otázku, zda byli napadeni jiným spolužákem nebo někým jiným ze školy, odpovědělo všech 25 respondentů. V grafu č. 8 nalezneme, že z celkového počtu respondentů odpovědělo 32 % ANO a 68 % NE. Tyto čísla nejsou však alarmující tolik, jako ta, jež nám ukazují, kolik lidí bylo svědkem šikany u spolužáků. 14 respondentů (56 %) bylo svědkem toho, že bylo jinému ubližováno, tedy více jak polovina dotázaných má zkušenost s napadením jiného spolužáka. V tabulce č. 8 a grafu č. 7 vidíme vše znázorněné.

Oproti tomu v druhé kategorii, na první otázku, odpověděla z celého počtu respondentů jen jedna žena ANO (4 %) a zbylých 26 (96 %) dotázaných NE. Vše nám zobrazuje tabulka č. 24 a graf č. 23. Dále v tabulce č. 22 a grafu č. 21 vidíme, kolik respondentů zná někoho, kdo byl šikanován na pracovišti. 21 % dotázaných takového jedince zná a 79 % o nikom takovém neví.

Předpoklad č. 2: Lze předpokládat, že šikana na pracovišti je méně častá než ve školních zařízeních.

I druhý předpoklad se potvrdil, což nám dokazuje tabulka č. 26 a graf č. 25, kde vidíme výskyt šikany na pracovištích. 6 respondentů (21 %) výskyt šikany na pracovišti potvrdilo, oproti tomu tabulka č. 11 a procentuální znázornění v grafu č. 10, nám ukazuje výskyt šikany na školách. Více jak 50 % dotázaných potvrdilo výskyt šikany na jejich škole.

I přes poměrně malý počet zkoumaného vzorku, je vidět poměr výskytu šikany na pracovišti a ve školách. Těžko říct, zda se šikana na pracovišti objevuje opravdu tak málo nebo se o ní jen neví.

11 SHRNU TÍ

Nyní se budeme věnovat shrnutí celé praktické části, tedy budeme rozebírat výsledky, které nám přinášejí jednotlivé grafy a tabulky. Blíže si probereme odpovědi na jednotlivé otázky, zamyslíme se nad tím, proč asi respondenti odpovídali tak jak odpovídali.

Jako první se opět budeme zabývat kategorií 15 – 26 let, kde otázky směřovaly k šikaně ve školách. První otázka, kterou jsme vyhodnocovali, se týkala toho, zda respondenti chodí do školy rádi. Odpovědi nás příliš nepřekvapily, obzvláště ze strany mužské populace. Na otázky odpovídalo 25 respondentů, pouze 4 muži přiznali, že chodí do školy rádi a 7 mužů nerado. Oproti tomu ženy chodí do školy rády hned v 9 případech a 5 žen přiznalo, že školu moc rádo nemá. Jak nám ukazuje graf č. 4, 52 % dotázaných na danou otázku zvolilo zápornou odpověď. Když si vzpomenu na svá školní léta, vždy měli chlapci větší odpor ke škole než dívky, je vidět, že tento fakt přetrvává i dnes. Další otázka se týkala oblíbenosti v kolektivu, zde si měli dotázaní vybrat ze tří možností, ano, ne, nevím. Únikovou cestu, tedy odpověď nevím, zvolilo 64 % jedinců, 32 % si myslí, že oblíbení jsou a 4 %, což byl pouze jeden muž, se za oblíbeného nepovažuje. Tyto výsledky dokládá graf č. 5. Na takovou otázku není asi lehké odpovědět, soudit by měli spíše ostatní, než my sami sebe, druzí nás totiž mohou vidět v jiném světle.

Následující otázka úzce souvisí s předešlou, dotázaní si měli vybrat, do které kategorie patří, zda jsou společenšší, tišší nebo dokonce uzavření. Výsledky zobrazuje graf č. 6, který nám říká, že celých 72 % respondentů se cítí ve společnosti jako ryby ve vodě. Za tiššího člověka se považuje 24 % a opět jen jeden muž (4 %) se označil za uzavřeného až samotáře. Graf č. 7 nám již přináší výsledky o výskytu šikany ve školách, konkrétně o svědectví šikany. Ptali jsme se respondentů, zda byli někdy u toho, když jinému spolužákovi bylo ubližováno. Výsledky jsou při nejmenším znepokojivé, protože více jak polovina dotázaných, což je 56 % uvedla, že byla svědkem takového jednání. Když vidíme tak vysoké číslo, dá se pochopit, proč se problematikou šikany zabývá tolik autorů. V grafu č. 8 se ptáme, zda sami respondenti pocítili šikanu na vlastní kůži. Odpovědi, které se nám dostali, nejsou naštěstí tolik znepokojivé jako u předešlé otázky. Z 25 dotázaných vybralo 8 (32 %) odpověď ano a 17 (68 %) ne. Předpokládáme, že se respondenti nebáli přiznat pravdu, jelikož dotazníky byly anonymní. Další otázka se týkala jen těch respondentů, kteří v předešlé odpověděli ano. Samozřejmě nás zajímalo, jakou formou šikany byli jedinci napadeni, zda se jednalo o fyzické napadení, slovní náarážky nebo vydírání. 6 z 8

napadených uvedlo slovní narážky, což činí 75 %. Jeden muž (12,5 %) byl napaden fyzicky a jedna žena (12,5 %) se stala obětí vydírání. Výsledky jsou zobrazeny v grafu č. 9 a tabulce č. 10. K. Vágnerová a kol. (2009, s. 75) dělí šikanu na fyzickou - „*napadání oběti – její bití, kopání, škracení, kroucení rukou*“ atd. a psychickou – pomluvy, nadávky, ponižování. Jedna z posledních otázek, kterou jsme v této kategorii vyhodnocovali, byl výskyt šikany na školách respondentů. Měli odpovědět, zda se právě na jejich škole řeší problém šikany. Výsledky jsou opět znepokojivé, z 25 dotázaných, hned 14 (56 %) ví o problémech šikany na škole, zbylých 11 (44 %) respondentů o problémech neví nebo to neřeší, ale odpovědi jsou dané a výsledky jasné. Vše je znázorněno v tabulce č. 11 a grafu č. 10. Zajímavé bylo zpracovávat otázku, jejíž výsledky jsme viděli v grafu 11 a tabulce č. 12, která se týkala názoru respondentů na výskyt šikany ve školách. Jejich mínění mělo ukázat, zda si myslí, že se šikana objevuje často, občas nebo se vůbec nevyskytuje. Tentokrát začneme od konce, že se šikana nevyskytuje, si myslí pouze jedna žena (4 %), občasný výskyt vybralo 9 dotázaných (36 %) a častý výskyt 15 dotázaných (60 %). Jelikož je mnoho publikací věnovaných sociálně patologickému jevu – šikaně, dá se říci, že názor našich respondentů sdílí i autoři Kolář, Říčan a další. Předposlední otázka zněla, zda znají někoho, kdo byl ve škole šikanován. 16 jedinců vybralo odpověď ano (64 %) a 9 ne (36 %). Opět je to více jak polovina respondentů, kteří znají oběť šikany. Poslední otázka pro věkovou kategorii 15 – 26 let se týkala toho, zda znají někoho, kdo byl za šikanu potrestán. Bohužel jen necelá polovina (48 %) z dotázaných zná někoho, kdo by za šikanu potrestán a 52 % respondentů nezná nikoho, kdo by za šikanu pikal. Pokud se šikana ve školách objevuje a jak je vidět v odpovědích našich respondentů (graf č. 10 a tabulka č. 11), objevuje se vcelku často, je nutné odhalit viníka. Pokud viník zůstane bez potrestání, nikdy se nám čísla, která jsme viděli po vyhodnocení dotazníků první věkové kategorie, nezmenší.

Nyní přecházíme na druhou kategorii respondentů, která byla ve věku 27 let a výš. Otázky byly směřovány na zaměstnání, zajímalo nás, jestli jsou dotázaní jedinci v pracovním poměru či nikoli (93 % zaměstnaných a 7 % nezaměstnaných, graf č. 14, tabulka č. 15), kolikrát měnili zaměstnání (25 % jednou, 32 % několikrát, 43 % nikdy, graf č. 15, tabulka č. 16) nebo to, v jakém kolektivu pracují, zda převládá mužské či ženské složení jejich kolegů. V mužském kolektivu pracuje 12 jedinců (43 %) a v ženském 16 jedinců (57 %). Jenom pro zajímavost, vztahy mezi muži a ženami na pracovišti se zabývá autor John Gray, kterého mimo jiné proslavila i kniha Muži jsou z Marsu a ženy z Venuše. Ale pojďme zpět k našim výsledkům. Graf č. 17 a tabulka č. 18 přinášejí informace o tom,

jak se kdo cítí. Stejně jako v předešlé kategorii jsme se ptali, zda jsou respondenti společenšší nebo naopak. Oproti minulé skupině, kde se za uzavřeného označil jen jeden muž, zde se do stejné kategorie zařadili hned 4 respondenti (14 %). Za tišší se považuje 32 % dotázaných a společnost má rádo hned 54 %. I na následující otázku odpovídali obě věkové skupiny respondentů, týkala se oblíbenosti v kolektivu. Výsledky jsou viditelné v grafu č. 18 a tabulce č. 19. Za oblíbené se považuje 21 respondentů (75 %) a jen 7 (25 %) si myslí, že příliš oblíbení nejsou. Již jednou jsme říkali, že soudit sám sebe není lehké, možná si někteří jedinci připadají neoblíbení a ostatní je tak vidět nemusí. To, jak nás kdo vidí, ovlivňuje vztahy na pracovišti. S tím souvisí i podkapitola 6.1 a 6.2, kde nás autoři Wieke, 2006, Begemann, 2006, Holmes, Wilson, 2006 seznamují s typy spolupracovníků. Jaké označení, kdo dostane, ovlivňuje právě i to, zda je člověk introvert nebo extrovert. Od povahových rysů respondentů již upustíme a budeme se věnovat výskytu šikany na pracovišti. Stejně jako žáci a studenti, dostali i pracující otázku, zda byli svědky šikany na pracovišti. Oproti výsledkům předešlé skupiny, výsledky zde nejsou tak vážné. Svědkem mobbingu či bossingu byly jen 3 lidé (11 %), o ničem neví zbylých 25 jedinců (89 %). Jak jsme již podotkli, dotazníky byli anonymní, proto věříme, že všichni odpovídali podle pravdy. Výsledky vidíme v grafu č. 19 a tabulce č. 20.

Další otázka se zabývala tím, jak často se šikana na pracovišti vyskytuje. To, že se šikana na pracovišti nevyskytuje vůbec si myslí 4 jedinci (14 %), občasný výskyt vybralo 21 (75 %) respondentů a častý výskyt šikany vybrali 3 jedinci (11 %). Otázkou je, zda respondenti tyto odpovědi nevybírali jen z důvodu, že nevědí, co všechno do šikany na pracovišti patří. Výsledky jsou zobrazeny v grafu č. 20 a tabulce č. 21. Blížíme se k závěrečným otázkám. Na otázku znáte někoho, kdo byl nebo je v zaměstnání šikanován, odpovědělo 6 z 28 respondentů ano (21 %) a 22 (79 %) ne. I tyto čísla jsou o mnoho menší než u předešlé věkové skupiny. Díky těmto výsledkům můžeme usuzovat, že šikana na pracovišti není příliš častým jevem. Tabulka č. 23 a graf č. 22 nám ukazují odpověď na otázku týkající se sexuálního obtěžování. Zajímalo nás, jestli lidé považují sexuální obtěžování za druh šikany na pracovišti nebo ne. 17 dotázaných (61 %) se přiklání k tomu, že do šikany na pracovišti spadá i sexuální obtěžování, dva muži a dvě ženy (celkem 14 %) si myslí, že nepatří a 6 mužů a 1 žena (celkem 25 %) zvolilo možnost nevím. Sexuální obtěžování je forma šikany na pracovišti ať už si to připouštíme nebo ne. K tématu sexuálního obtěžování se vyjadřují autoři Křížková, Maříková a Uhde (2006, s. 48). „Významným zjištěním je, že výsledkem sexuálního obtěžování je častěji odchod ze zaměstnání oběti (15 případů) než odchod pachatele (5 případů). Pouze ve dvou případech

řešili situaci sexuálního obtěžování odbory.“ Jak bylo již řečeno, naše otázka byla zaměřena jen na to, zda si respondenti o sexuálním obtěžování myslí, patří-li nebo nepatří do šikany na pracovišti. Pro zajímavost si uvedeme výsledky, které publikují ve své knize zmínění autoři. „Pořadí výskytu jednotlivých forem sexuálního obtěžování kdykoli během pracovní dráhy. 1. 63,9% sexuálně podbarvené vtipy, 2. 62,7% narážky na soukromý život, 3. Sexuálně podbarvené řeči 56,3%, 4. milostné vztahy mezi kolegy 48,2%, 5. 45,1% sexuálně orientované poznámky, 6. 39,5 ukazování erotických časopisů, 7. Okukování 35,8%, 8. 32,8 milostné vztahy mezi podřízenými a nadřízenými, 9. 28,2 nechtěný tělesný kontakt, 10. nabídka na schůzku i přes nezájem 19,7% (Křížková, Maříková a Uhde, 2006, s. 39).“

Následující otázka byla zaměřena na vlastní zkušenost respondentů s mobbingem a bossingem. Pokud odpovídali všichni podle pravdy, jsou výsledky velmi uspokojivé a potvrzují i náš předpoklad, že šikana na pracovišti je méně častá než šikana ve škole. Z 28 dotázaných jen jedna žena přiznala osobní zkušenost se šikanou na pracovišti, zbylých 27 respondentů tuto zkušenost nemá. Předposlední otázka zněla, zda některý kolega byl obětí bossingu. Z 28 dotázaných odpovědělo 6 z nich ano, tj. 21 %. Je na každém jednotlivci, zda si myslí je-li toto číslo malé nebo velké, ale dle našeho názoru, by nemělo k bossingu docházet vůbec. Vedoucí pracovník, který šikanuje své zaměstnance, není správný vedoucí. Nadřízený by měl své zaměstnance podporovat a motivovat. V opačném případě se může stát, že zaměstnanci dají výpověď. Na úplný závěr jsme se zeptali, zda respondenti vědí o šikaně na svém nebo jiném pracovišti. Odpověď ano zvolil stejný počet dotázaných, jako v předešlé otázce, tj. 6 z 28 (21 %). Zde se naskytá otázka, zda lidé opravdu o šikaně na pracovišti nevědí nebo vědí, ale neřeší to.

Výsledky ze šetření, které jsme si nyní shrnuly, byly znázorněny v předešlých tabulkách a grafech. Výzkumné šetření, i přes poměrně malý výzkumný vzorek, ukázalo, že se šikana objevuje stále častěji ve školních zařízeních než na pracovištích. Musíme však zvážit i fakt, že odpovědi mohly být zkreslené díky nevědomosti respondentů. Zde narážíme na šikanu na pracovišti. Mnohdy si lidé neuvědomují, že požadavky a chování kolegů nebo vedoucího pracovníka se již řadí do projevů šikany.

ZÁVĚR

Bakalářská práce byla věnována problematice šikany. Je to téma, které by nemělo být přehlíženo. Sociálně patologický jev, o kterém hovoříme, je nejčastěji spojován se školními zařízeními, ale nevyskytuje se však jen v nich. Již není výjimkou, když se vyskytne šikana na nejrůznějších pracovištích. Pokud jsme hovořili o šikanování v zaměstnání, hovořili jsme také o pojmech mobbing a bossing, jak již víme z předešlých kapitol, mobbing je šikana ze strany kolegů a bossing ze strany vedoucího pracovníka.

Celá bakalářská práce byla rozdělena na dvě části. Část teoretickou, tvořenou šesti kapitolami a praktickou, tvořenou pěti kapitolami. Většina kapitol se dělí ještě na podkapitoly. Hned po úvodu se věnujeme samotnému pojmu šikana, druhům šikany, dále otázce, proč bývá člověk šikanován a celou kapitolu uzavírá popis agresora a oběti. Následují stadia, projevy, přímé a nepřímé znaky. Kapitola třetí a čtvrtá popisuje vztah šikany a pedagogů a reakci rodiny. Závěrečné kapitoly teoretické části se již věnují šikaně na pracovišti, včetně sexuálního obtěžování.

Cílem práce bylo zmapovat výskyt šikany u mladých lidí ve věku 15 - 26 let a u lidí starších 27 let. Abychom mohli splnit vytyčený cíl a zmapovat zmíněné skupiny, vytvořili jsme si pro každou kategorii dotazník. Respondenti z první kategorie odpovídali na 16 otázek, z čehož byla jedna otevřená a zbylé uzavřené. Druhá skupina měla otázek 17, z čehož tři otázky byly uzavřené a čtrnáct uzavřených. Oba dotazníky jsou součástí práce jako přílohy. Některé otázky nebyly respondentům moc příjemné, jelikož se dotýkaly jejich osobní zkušenosti se šikanováním.

Praktická část nám přináší výsledky o všech odpovědích, v obou věkových kategoriích. Výsledky z vyhodnocení dotazníků, nám částečně pomohly odpovědět na některé otázky v problematice sociálně patologického jevu, kterým šikana zajisté je. Jelikož jsme si stanovili předpoklady, bylo nutné je potvrdit či vyvrátit. To jsme díky vyhodnocení dotazníků udělali v kapitole č. 10.1, kde se oba předpoklady potvrdily. Výsledky z výzkumného šetření však nelze brát celoplošně, jelikož velikost vzorku, i oblasti, ve které šetření probíhalo, není příliš velká. Šetření probíhalo v kraji Vysočina, tudíž nelze výsledky aplikovat na celou Českou republiku.

Téma, jemuž byla bakalářská práce věnována, bylo vybráno z důvodu lhostejnosti, která dle našeho názoru, ve společnosti převládá. Snažili jsme se probrat vše, co bývá mnohdy zlehčováno, přehlíženo nebo špatně řešeno. Nevhodné nebo snad žádné řešení způsobuje to, že místo, aby byl tento sociálně patologický jev ze společnosti odstraněn, se

často objevuje ve velmi zákeřných a závažných podobách.

Učitelé, vychovatelé a v neposlední řadě i rodiče by měli mít oči stále otevřené. Musíme se snažit, aby se šikana v našem okolí vůbec neobjevila, ale pokud se tak již stane a my na ni přece jen přijdeme, snažme se ji řešit co nejrychleji a hlavně co nejúčinněji. Může se stát, že se objeví a začne se šířit jako nějaký virus, který propukne v závažnou nemoc s hrozivými následky. Naším úkolem je tomu zabránit.

Navrhovaná opatření

- V sociální oblasti se opatření týkají především práce s rodinou. Podpora rodin v sociální oblasti – rodinná centra, odbor sociálních věcí, školská poradenská zařízení.
- Speciálně pedagogická oblast se týká postižených jedinců. Zde bychom mohli mezi opatření zařadit terapie, ve školách činnost výchovného poradce a především metodika minimální prevence.
- Ekonomická oblast se týká realizování různých druhů projektů v rámci získávání finančních prostředků, díky kterým se mohou pořádat zajímavé akce, ať už pro děti v rámci školství nebo pro zaměstnance. V ekonomické oblasti, co se podniků týče, je jedním z nejdůležitějších faktorů včasná prevence. Pokud se totiž mobbingu podaří zabránit a vztahy na pracovišti budou fungovat, bude fungovat i celá firma. Objeví-li se však na pracovišti konflikty, které propuknou v šikanu, fungování podniku to může ohrozit.
- Psychologická - v rámci navrhovaných opatření v psychologické oblasti můžeme uvést psychoterapie, terapie s odborníky (ergoterapie, arteterapie, aj.)

Všechny jmenované oblasti se mnohdy překrývají, např. poradenská zařízení budou spadat i do oblasti speciální pedagogiky a psychologie.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BEGEMANN, P. *Jak přežít zkušební dobu. První tři měsíce v práci*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1680-1.
- BEŇO, P. *Můj šéf, můj nepřítel*. 1. vyd. Brno: Era, 2003. ISBN 80-86517-34-9.
- BOURCET, S., RAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma. Jak bránit své dítě*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01552-8.
- ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1718-0.
- DEVITO, J. *Základy mezilidské komunikace*. 6. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2018-0.
- GRAY, J. *Mars a Venuše na pracovišti*. 1. vyd. Praha: Práh, 2003. ISBN 80-7252-076-8.
- HADJ MOUSSOVÁ, Z. *Kapitoly ze sociální psychologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-562-1.
- HOLMES, A., WILSON, D. *Štvou vás kolegové? Už nebudou!* 1. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1320-9.
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.
- KOLÁŘ, M. Jak na šikanu. *Psychologie dnes*. 2006, č. 2, s. 16-18. ISSN 1212-9607.
- KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.
- KRATZ, H-J., *Mobbing. Jak ho rozpoznat a jak mu čelit*. 1. vyd. Praha: Management Press, 2005. ISBN 80-7261-127-5.
- KŘÍŽKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H., UHDE, Z. *Sexualizovaná realita pracovních vztahů. Analýza sexuálního obtěžování v České republice*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2006. ISBN 80-7330-090-7.
- MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.
- MARTÍNEK, Z., KAMENÍČKOVÁ, P. *Agrese a agresivita u dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha: Národní institut pro další vzdělávání, 2007. ISBN 80-86956-29-6.

MCCONNON, M; MCCONNON, S. *Jak řešit konflikty na pracovišti*. 1. české vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3003-5.

MINERALFIT. *Šikanu děti často nepřiznají* [online]. 27. dubna 2006. [cit. 20. listopadu 2010]. Dostupné na Internetu: <http://www.mineralfit.cz/rodina-clanek/sikanu-deti-casto-nepriznaji-57/>

PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ PORADNA BRNO. *Co je to šikana* [online]. [cit. 20. listopadu 2010]. Dostupné na Internetu: <http://www.poradenskecentrum.cz/iniciator-sikanovani.html>

PETERKOVÁ, M. *Výchova dítěte v rodině* [online]. [cit. 15. listopadu 2010]. Dostupné na Internetu: <http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>.

PIPEKOVÁ, J (ed.). *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. Rozšířené a přepracované vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4., aktualizované vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

REJMAN, L. *Slovník cizích slov*. 2. doplněné vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971.

ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.

ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ P. *Jak na šikanu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.

SKALKOVÁ, J. A KOL. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: SPN, 1983.

SVOBODOVÁ, L. Jak se bránit mobbingu. *Psychologie dnes*. 2008, roč. 14, č. 3, s. 20-21. ISSN 1212-9607.

VÁGNEROVÁ A KOL. *Minimalizace šikany. Praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

WIEKE, T. *Jak vycházet s kolegy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1687-9.

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: návratnost dotazníků v první věkové kategorii

Graf č. 2: návratnost dotazníků ve druhé věkové kategorii

Graf č. 3: dělení dle pohlaví v obou věkových kategoriích

Graf č. 4: chodíš do školy rád?

Graf č. 5: myslíš, že jsi ve škole oblíbený?

Graf č. 6: jaký jsi typ?

Graf č. 7: byl jsi někdy svědkem toho, že bylo jinému spolužákovi ubližováno?

Graf č. 8: byl jsi ty sám někdy napaden jiným spolužákem nebo někým jiným ze školy?

Graf č. 9: pokud ANO, jak?

Graf č. 10: řešil se někdy na vaší škole problém šikany?

Graf č. 11: jak často se podle tebe objevuje šikana na školách?

Graf č. 12: znáš někoho, kdo byl ve škole šikanován?

Graf č. 13: znáš někoho, kdo byl za šikanu potrestán?

Graf č. 14: jste v nynější době v pracovním poměru?

Graf č. 15: kolikrát jste do této doby měnil zaměstnání?

Graf č. 16: pracujete v kolektivu více mužském nebo ženském?

Graf č. 17: jaký jste typ?

Graf č. 18: myslíte si, že jste v kolektivu oblíbený?

Graf č. 19: byl jste někdy svědkem šikany na pracovišti?

Graf č. 20: jak často se podle vás vyskytuje šikana na pracovišti?

Graf č. 21: znáte někoho, kdo byl nebo je v zaměstnání šikanován?

Graf č. 22: je podle vás sexuální obtěžování druh šikany na pracovišti?

Graf č. 23: byl jste někdy obětí MOBBINGU nebo BOSSINGU?

Graf č. 24: byl některý kolega obětí BOSSINGU?

Graf č. 25: víte o šikaně na vašem nebo jiném pracovišti?

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Návratnost dotazníků

Tabulka č. 2: Dělení dle pohlaví

Tabulka č. 3: Dělení škol

Tabulka č. 4: Nejvyšší dosažené vzdělání

Tabulka č. 5: Chodíš do školy rád?

Tabulka č. 6: Myslíš, že jsi ve škole oblíbený?

Tabulka č. 7: Jaký jsi typ?

Tabulka č. 8: Byl jsi někdy svědkem toho, že bylo jinému spolužákovi ubližováno?

Tabulka č. 9: Byl jsi ty sám někdy napaden jiným spolužákem nebo někým jiným ze školy?

Tabulka č. 10: Pokud ANO, jak?

Tabulka č. 11: Řešil se někdy na vaší škole problém šikany?

Tabulka č. 12: Jak často se podle tebe objevuje šikana na školách?

Tabulka č. 13: Znáš někoho, kdo byl ve škole šikanován?

Tabulka č. 14: Znáš někoho, kdo byl za šikanu potrestán?

Tabulka č. 15: Jste v nynější době v pracovním poměru?

Tabulka č. 16: Kolikrát jste do této doby měnil zaměstnání?

Tabulka č. 17: Pracujete v kolektivu více mužském nebo ženském?

Tabulka č. 18: jaký jste typ?

Tabulka č. 19: Myslíte si, že jste v kolektivu oblíbený?

Tabulka č. 20: Byl jste někdy svědkem šikany na pracovišti?

Tabulka č. 21: Jak často se podle vás vyskytuje šikana na pracovišti?

Tabulka č. 22: Znáte někoho, kdo byl nebo je v zaměstnání šikanován?

Tabulka č. 23: Je podle vás sexuální obtěžování druh šikany na pracovišti?

Tabulka č. 24: Byl jste někdy obětí MOBBINGU (šikana ze strany kolegů) nebo BOSSINGU (šikana ze strany vedoucího pracovníka)?

Tabulka č. 25: Byl některý kolega obětí BOSSINGU?

Tabulka č. 26: Víte o šikaně na vašem nebo jiném pracovišti?

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník pro osoby ve věkové kategorii 15 – 26 let

Příloha č. 2: Dotazník pro osoby ve věkové kategorii 27 a více let

Příloha č. 1: Dotazník pro osoby ve věkové kategorii 15 – 26 let.

Dobrý den, dovoluji si poprosit o vyplnění tohoto anonymního dotazníku, který bude přílohou k mé bakalářské práci, jejíž název je *šikana*. Předem děkuji za vyplnění.

Jsi MUŽ - ŽENA

1. Jaký typ školy navštěvuješ?
 - a) Odborné učiliště
 - b) Střední odborné učiliště
 - c) Střední škola s maturitou
 - d) Jiný (jaký).....
2. Chodíš do školy rád?
 - a) ANO
 - b) NE
3. Máš ve třídě hodně dobrého kamaráda?
 - a) ANO
 - b) NE
4. Máš ve třídě více kamarádů?
 - a) ANO
 - b) NE
5. Myslíš, že jsi ve škole oblíbený?
 - a) ANO
 - b) NE
 - c) NEVÍM
6. Jaký jsi typ?
 - a) společenský
 - b) spíše tiší
 - c) uzavřený až samotářský
7. Máš kamarády i v jiných třídách?
 - a) ANO
 - b) NE
8. Byl jsi někdy svědkem toho, že bylo jinému spolužákovi ubližováno?
 - a) ANO
 - b) NE
9. Byl jsi ty sám někdy napaden jiným spolužákem nebo někým jiným ze školy?
 - a) ANO
 - b) NE
10. Pokud ano, jakým způsobem?
 - a) slovní nářezky (výsměch, urážky)
 - b) fyzické napadení (bití, kopání, aj.)

c) jiný způsob
(jaký).....

11. Řešil se někdy na vaší škole problém šikany? a) ANO b) NE
12. Myslíš si, že se šikana ve školách objevuje? a) často
b) občas
c) vůbec se nevyskytuje
13. Co považuješ za projevy šikany?
14. Znáš někoho, kdo byl ve škole šikanován? a) ANO b) NE
15. Znáš někoho, kdo byl za šikanu potrestán? a) ANO b) NE
16. Myslíš si, že nejvíce šikanuje: a) chlapec – chlapce
b) chlapec – děvče
c) děvče – chlapce
d) děvče – děvče

Děkuji za váš čas při vyplňování dotazníku.

Příloha č. 2: Dotazník pro osoby ve věkové kategorii 27 a více let.

Dobrý den, dovoluji si vás poprosit o vyplnění tohoto anonymního dotazníku, který bude přílohou k mé bakalářské práci, jejíž název je *šikana*. Předem děkuji za vyplnění.

Jste MUŽ - ŽENA

1. Jste v nynější době v pracovním poměru? a) ANO b) NE
2. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
3. Kolik je vám let?
4. Jak dlouho pracujete v posledním zaměstnání?
5. Pracujete jako?
6. Kolikrát jste do této doby měnil zaměstnání? a) jednou
b) několikrát (kolikrát?)
c) nikdy
7. Pracujete v kolektivu: a) více mužském
b) více ženském
8. Jaký jsi typ? a) společenský
b) spíše tišší
c) uzavřený až samotářský
9. Myslíte si, že jste v kolektivu oblíbený? a) ANO b) NE
10. Byl jste někdy svědkem šikany na pracovišti? a) ANO b) NE
11. Myslíte si, že šikana na pracovišti se objevuje: a) často
b) občas

c) vůbec se nevyskytuje

12. Znáte někoho, kdo je (byl) v zaměstnání šikanován? a) ANO b) NE

13. Je podle vás sexuální obtěžování druh šikany na pracovišti?

a) ANO b) NE c) NEVÍM

14. Pokud byste zjistili, že je některý z kolegů šikanován, oznámili byste to vedení?

a) ANO b) NE

15. Byl jste obětí MOBBINGU (šikana ze strany kolegů) nebo BOSSINGU (šikana ze strany vedoucího)?

a) ANO b) NE

16. Byl některý kolega obětí BOSSINGU? a) ANO b) NE

17. Víte o šikaně na vašem nebo jiném pracovišti? a) ANO b) NE

Děkuji za váš čas při vyplňování dotazníku.